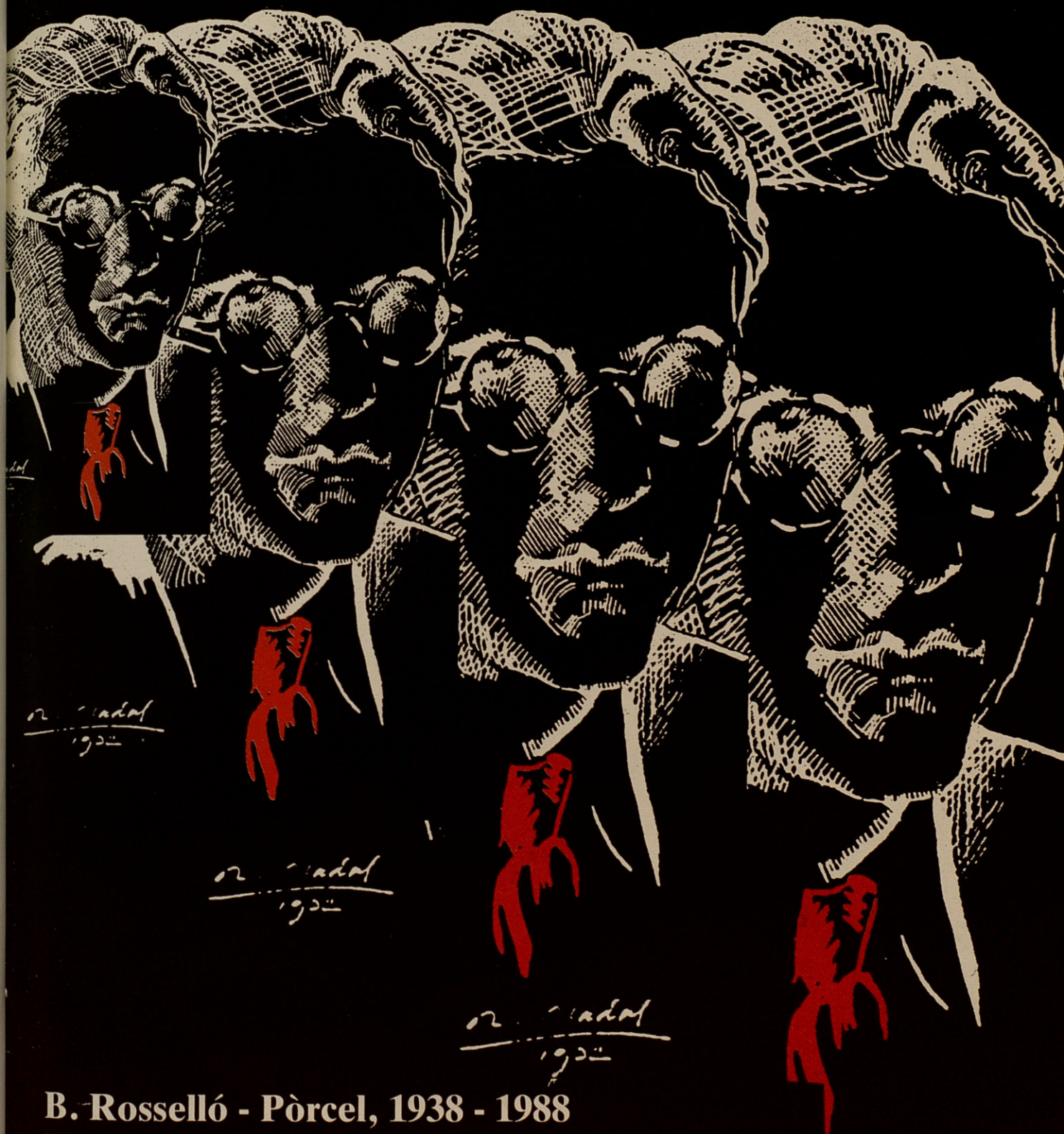

EL MIRALL

Abril 1988

núm. 16

225 ptes.

B. Rosselló - Pòrcel, 1938 - 1988

L'aviació a Mallorca durant la guerra civil

Entrevista a Antoni Pòrcel / B. Rosselló

Litografia de Roca Fuster
Preu de venda: 18.000.-pts.
Per als socis d'OCB: 14.500.-pts.

EL MIRALL

Revista mensual
Abril - 1988 núm. 16
ANY II

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR

Publica:
Associació EL MIRALL

Informació i Correspondència:
Apartat de Correus núm. 179
Telèfons (971)-72.32.99 / 72.59.37
07080 - Palma (Mallorca)

Delegació a Barcelona:
c/ Montcada, 20 (Palau Dalmases)
08003 - Barcelona

Delegació a València:
c/ Moratín, 15
46001 - València

Director:
Climent Picornell

Cap de Redacció:
Pere Estelrich

Secretari de Redacció:
Josep Mª Magrinyà

Consell de Redacció:
Miquel Cardell
Bernat Calafat
Miquel Company
Ramon Díaz i Villalonga
Francesc Farré
Antoni Ginard i Bujosa
Mateu Morro i Marcé
Antoni Nadal i Soler
Francesca Sastre
Gabriel Seguí
Gaspar Valero i Martí

Els articles publicats en aquesta revista
expressen únicament l'opinió dels seus
autors.

Coberta:
Jaume Falconer, sobre un dibuix de
Rosselló-Pòrcel fet per Ramon Nadal
de l'any 1932

Fotos: Ultima Hora

Producció, administració i publicitat:
c/ Imprenta, 1 - Pral. 2^a
07001 - Palma (Mallorca)

Fotocomposició:
«El Mirall»

Impressió:
Interior: OMNI S.A.
Gremi Ferrers, 42
Polígon de Son Castelló - Palma
Coberta: Xisco Arts Gràfiques
c/ del Baix Riera 1.A - Palma
Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

Pàg. 4	BÚSTIA Carta al Director
Pàg. 5	CRÒNIQUES INGENÜES Joan Mayol: De com el dessert pot amenaçar l'autonomia
Pàg. 6	HISTÒRIA Jordi Vidal Reynés i Toni Marimon Riutort: L'aviació a Mallorca durant la Guerra Civil (1936 - 1939)
Pàg. 7	LA MOGUDA PLANETÀRIA Antoni Ginard: Facem memòria
Pàg. 10	ARTESANS A. Ginard: Oficis i artesanía a Balears
Pàg. 11	Antoni Ginard: Entrevista a Andreu Ramis
Pàg. 14	Antoni Ginard: Conversa amb Pere Coll
Pàg. 16	ROSSELLÓ-PÒRCEL 1938-1988 Robert Mosquera: Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Cronologia
Pàg. 17	Josep M. Llompart: B. Rosselló-Pòrcel: Notícia elemental
Pàg. 19	Gabriel Seguí i Trobat: Per a una lectura metafísica de imitació del foc de Bartomeu Rosselló Pòrcel
Pàg. 20	Joan Pla: Ara, tot un poble es lliga a tu, com en la nit les flames a la fosca...
Pàg. 23	Rafel Crespi: "Hipoteca de curoles"
Pàg. 24	EXCURSIÓ Gaspar Valero i Martí: De Son Oleza a Banyalbufar passant pels terrenys paleozoics del Port del Canonge
Pàg. 26	ENTREVISTA Pere Estelrich i Massutí: Lluís Claret: l'hereu del mestre Casals
Pàg. 28	Projecte Proa
Pàg. 29	ART Jaume Torres i Estradé: L'abstracció dura de Tomeu Ventanyol
Pàg. 30	Exposició de cartells de Joan Miró, a Felanitx
Pàg. 31	CRE-A-CCIÓ Vicenç Pagès: Tinc tantes coses al cap
Pàg. 33	ENIGMES DE LA NOSTRA HISTÒRIA Miquel Ferrà i Martorell: ¿Ha existit mai el mufló de Mallorca?
Pàg. 34	POLÍTICA Joan F. López Casasnovas: Fronteres nacionals
Pàg. 35	M. C.: II Seminari sobre el nacionalisme català a la fi del segle XX
Pàg. 36	Guillem Alemany: Una curiosa evolució
Pàg. 37	CINEMA Gabriel Àngel Vich i Martorell: Full metal jacket Toni Marimon: El vent de l'illa
Pàg. 38	SOCIETAT PRETURÍSTICA Joana Maria Seguí Pons: La literatura del segle XIX: un altre mirall de la societat preturística mallorquina
Pàg. 39	COLONIALS I ULTRAMARINS Robert Mosquera: Absentisme laboral
Pàg. 40	LLIBRES
Pàg. 42	POESIA La nova degeneració poètica fa a saber

BÚSTIA

CARTA AL DIRECTOR

En relació al meu article publicat a la revista *El Mirall* núm 14 titulat "Reflexions sobre l'Independentisme", hi apareixen dos errors tipogràfics que, si bé no alteren l'esperit de l'article, n'alteren la lletra, i poden conduir a certs lectors de sedàs prim a curullar una lectura del tot desencertada.

El primer error apareix al tercer epígraf, diu: "La Crida és restrictiva i sectària". Mai no havia de sortir aquesta majúscula que identifica les meves paraules amb *La Crida* organització -la tasca de la qual no pretenc jutjar-, em referia a la *la crida* amb minúscula, sinònim de convocatòria, reunió etc.

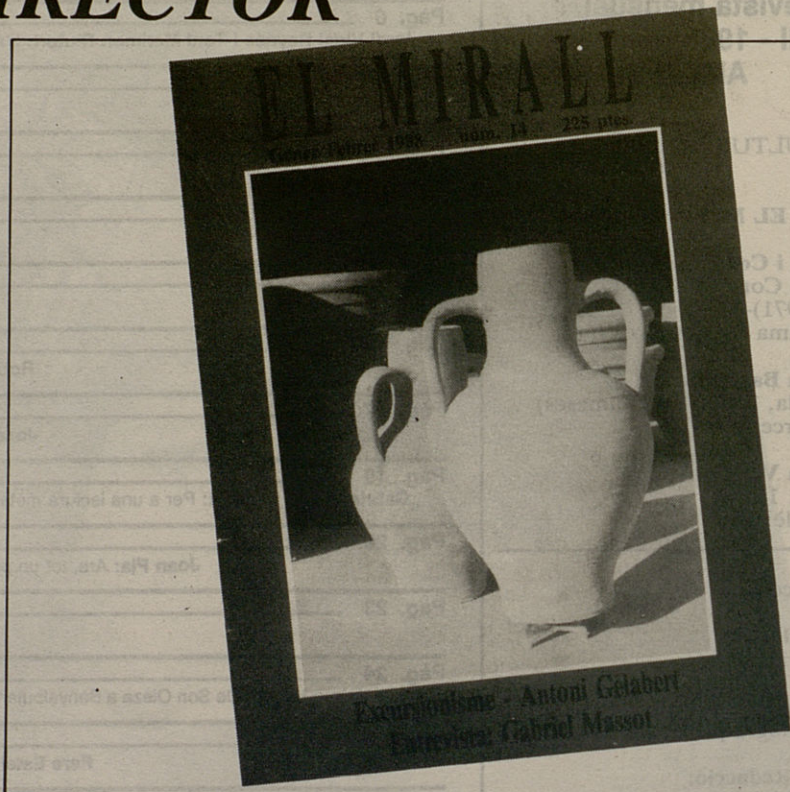
El segon error és l'encapçalament del quart epígraf, diu: "Mallorca no és Catalunya" i toca dir "Mallorca no és Catunya" (sic). He d'anticipar que el terme no és meu -no em sent cridat a contribuir a la proliferació del desgavell toponímic de la nostra nació- però aquest terme, après de Lluís Garcia Sevilla, em semblava prou lúcid i distant de totes les controvèrsies.

Finalment, si se'm permet, voldria aprofitar per dir que trob que pot-

ser el títol -posat meu- de l'article no és del tot encertat i que predisposa al lector cap a una determinada lectura un tant sectària, potser un títol més

neutral, hagués tengut millor acollida, de tota manera subscric íntegrament tot el que vaig dir.

Atentament Rafel Crespi

L'ART A L'ABAST DE TOT HOM Litografies, Gravats Xilografies, Bibliofília

Obra de:

MAGÍ BALETA · MIQUEL BARCELÓ · JOAN BENNÀSSAR · ENRIQUE BROGLIA · MIQUEL BRUNET · RAMON CANET · PEP CANYELLES · MARIA CARBONERO · PEP COLL · ANA COMELLAR · CRISTINA ESCAPÉ · JOAQUIM ESCUDER · SOL FÀBREGA · ESPERANÇA GARCIA · JOAN GOMILA · ELLIS JACOBSON · RAFAEL JUAN · ALEIX LLULL · MIRÓ LLULL · JULI RAMIS · J. CARLOS REGO · MANOLO REY · JOAN RIUTORT · ROCA FUSTER · HORACIO SAPERE · TOLO SEGUÍ · FEDERICO SOBERATS · ANTONI-O SOCIES · ALICIA VELA · LUIS VIVES · XAM

EDICIONS **6a** OBRA GRÀFICA S.A.

Puresa, 8

Telf. 72 57 61

07001 PALMA

Estic interessat a rebre informació sobre l'obra editada, amb especials condicions de subscripció.

Nom _____

Adreça _____

Població _____

Telèfon _____

DE COM EL DESERT POT AMENAÇAR L'AUTONOMIA

JOAN MAYOL

Hi ha hagut, aquests dies passats, un afer important, al Parlament de les Balears: un intent generalitzat, i quasi exitós, per retallar fins a límits ben estrets les possibilitats i les funcions de la cambra de representants balears

Es tractava de la presentació d'un tema que podia haver estat de tràmit, que va acabar en anècdota pintoresca a les cròniques dels diaris, i que pot demostrar, en el futur, una ben trista lectura de l'autonomia per part de les majories polítiques.

El tema podia haver estat de tràmit per l'òbvia justícia que el sustentava: el PSM-EEM proposava un pronunciament sobre la situació sahariana, i que les Balears demanassin al Govern de l'Estat un increment de l'ajut humanitari.

Ingènuament, hom pot pensar que si tothom està d'acord, tothom vota que sí, i es passa a un altre punt. Bé, d'acord, cal complir amb les litúrgies, i fer les exposicions corresponents com per matisar que estar d'acord amb l'esquerra no vol dir ser d'esquerrers, ni de prop, i totes aquestes coses. Fins i tot, hom pot haver arribat a entendre que encara que s'estigui d'acord amb una cosa, si aquesta qüestió compromet els companys del go-

vern estatal, bé, no s'hi pot donar suport públicament... En una paraula, ingènuament hom podia esperar que el grup del PSOE no abandonàs la iniciativa, però poca cosa més.

Bé, és clar, per a la dreta la cosa podia ser incòmoda, ja que fou la dreta, en altre temps, però la dreta, la que deixà les coses com estan, allà baix (o sigui, molt malament). Però es tractava de demostrar les incoherències del PSOE, i en tot cas, la proposició no anava més enllà de les resolucions de l'ONU sobre el tema.

Però només parlà del Sahara el PSM, al que sovint hom acusa de localista! Els altres, van parlar de l'autonomia de les Balears, i molt malament: cap altre partit trobà que a les Balears s'havia de parlar d'altres temes que els propis de les illes, i encara amb una visió estreta. Ramon Orfila, previsor, havia recordat que els interessos colonialistes espanyols es concretaven, entre moltes d'altres qüestions, en la participació d'una en-

titat bancària illenca al Fos-Bu-Kraa. Però això són anècdotes: cap ciutadà d'aquesta terra no té una opinió sobre el tema? És que la justícia i la solidaritat ja no ens interessen? Sobre aquesta qüestió s'han pronunciat ja les Corts catalanes, les gallegues, les canàries, les aragoneses... Sembla que nosaltres no tenim tanta veu. Ingènuament, hom se sorprèn que determinats partits d'àmbit estatal votin que sí en una autonomia i no puguin votar de cap altra manera en una altra: si creuen en aquesta unitat de l'Estat, un tema com el saharià ens afecta igual aquí que al Ferrol com a Calanda. Però es veu que no.

No és preocupant que determinats grups telefonin a Madrid per saber què han de votar: és el comportament que hom espera de les formacions centralistes. No és estrany, però sí lamentable, que a Madrid contestin amb un "No empenyeu! Això ja ho discutirem a la Carrera de Sant Jeroni". Però que el grup que té el seu Sant Jeroni a casa renunciï també a la veu pròpia i s'afegeixi als qui volen un parlament provincial, ja és massa! El carro del centralisme té el cavall a fora, de manera que els qui pugen a aquest carro no tenen cavall, i romanen aturats. Però és lamentable que el que transcendeixi sigui l'anècdota: que el president -d'un partit que fa eixorca la cambra en aquest punt, ja que el seu partit propugna una abstenció per no voler entrar en el tema- demani a un grup que si no vol participar, surti, i aquest grup, ni surt ni participa.

No és ingenu pensar que aquesta qüestió és greu, ja que és la primera passa per convertir un Parlament -que tampoc és gran cosa, però com a mínim pot significar la veu unitària d'un poble- en una oficineta de revisió de pressuposts i reglamentació local. L'ingenu té por d'acabar budista -amb tot el respecte per a aquesta religió- si ens hem de passar la legislatura mirant-nos la guixa!

L'AVIACIÓ A MALLORCA DURANT LA GUERRA CIVIL (1936 - 1939)

JORDI VIDAL REYNÉS I TONI MARIMON RIUTORT

La normal evolució de l'aviació a Mallorca es va veure interrompuda per la sublevació dels militars secundats per elements d'extrema dreta aquell llunyà 19 de juliol de 1936. De fet, la guerra suposaria un increment qualitatiu i quantitatiu de l'aviació com mai s'havia vist. Òbviament, l'aviació militar primà sobre la comercial durant tot aquest període.

Ja des d'un principi l'arma aèria va tenir una importància decisiva. El mateix 19 de juliol el general Goded es traslladà amb hidro a Barcelona, on trobaria la mort. Després d'això, la Mallorca nacionalista es trobà sense cap avió militarment útil (1), per la qual cosa començaren les gestions per a obtenir-ne (2). Els republicans ho aprofitaren i començaren a bombardejar la Ciutat i altres viles des del 23 de juliol. Els bombardeigs, realitzats per aparells Savoia S-62, Dornier-2 i Macchi 18 foren molt nombrosos els primers mesos de la guerra, i causaren una desena de morts (3). I vet aquí que Bayo desembarcà a Porto Cristo el 16 d'agost. Llavors els seus hidros, 6 o 7 Savoia 62 (4) es feren els amos del cel, i derrotaren fins i tot tres Savoia 55 arribats d'Itàlia per recolzar els nacionals (5).

Aquesta victòria duraria ben poc

perquè des del 27 d'agost els nacionalistes comptaren amb excel·lents avions i pilots procedents d'Itàlia. Primer foren tres hidros Macchi 51 i tres caces biplans CR-32 armats amb metralladores Breda de 12,7 mm. Un d'aquests darrers inutilitzà 2 o 4 hidros republicans i matà el capità d'un altre aparell el 28 d'agost. El domini de l'aire -potser el factor decisiu per al resultat de la lluita- canviava de bàndol. Encara el 30 arribaren d'Itàlia 3 grans bombarders trimotors Savoia 81, capaçs de llançar 2 tones de bombes (6). Els republicans reembarcaven el 6 de setembre.

I la presència de l'aviació italiana a Mallorca esdevingué massiva. Començaren a arribar remeses de bombarders SM 81, i des de febrer de 37 també de Savoia SM 79, moderníssim i sensiblement més ràpid que el 81. Durant la primavera i l'estiu de 1937

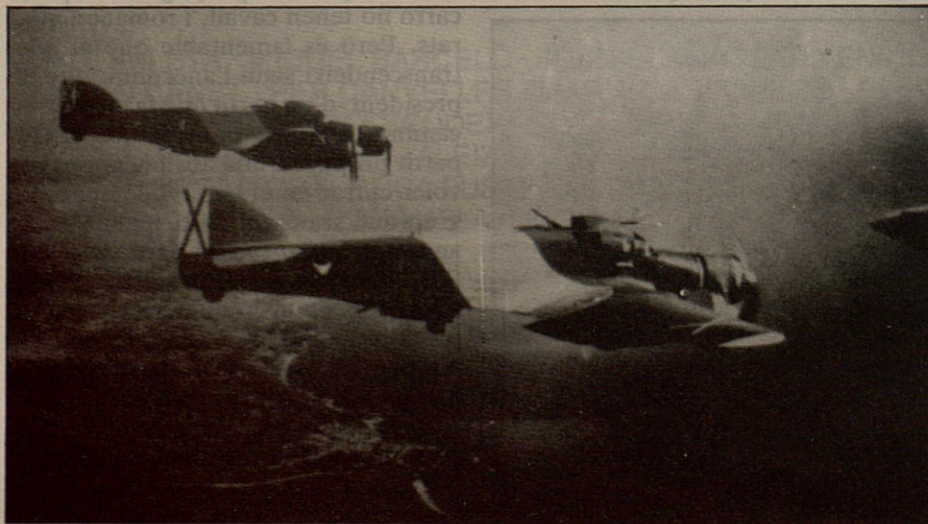
s'intensificaren les arribades d'avions fins al punt que abans d'acabar l'any s'havien instal·lat a Mallorca 5 esquadres de bombardeig, organitzades en tres grups: el XXV, "Pipistrelli delle Baleari"; el XXVII "Falchi delle Baleari"; i el XXVIII, que amb l'anterior formaria una esquadra. També es reforçà la caça, i es creà el X Grup Autònom, "Baleari", equipat amb CR-32. Aquesta poderosa força aèria tenia les seves bases a Son Sant Joan i Son Bonet, aeròdroms que foren acondicionats per a tal fi (7). En total, potser arribassin devers una centena d'aparells italians.

• La presència de l'aviació italiana a Mallorca esdevingué massiva.

Els caps, a Mallorca, d'aquesta aviació procedent d'Itàlia foren els següents: Leone Gallo (agost-novembre de 1936); Coronel Apignani (fins la primavera del 37); el General Vincenzo Velardi (abandonaria el càrrec pel setembre del 38); els generals Monti i Mancinati (des de finals de 1938). Coneixem el nom de molts d'oficials italians (8), entre els quals destaquem Bruno Mussolini, el fill del Duce, que va estar bastant de temps a Mallorca; el capità Aldo Quarantotti, el Tinent Coronel Ricardo Emmo Siedl, el Capità Quattrocchi i el Tinent Tomasino. Tots ells varen morir defensant el feixisme durant la II Guerra Mundial.

Tot i que teòricament l'Aviació Italiana depenia del cap de l'Aviació Nacional a Mallorca, gaudia d'una ampla autonomia, i resulta difícil saber fins a quin punt obeïa Roma o Salamanca (9).

A més, Mallorca va servir d'escala per a les unitats de l'Aeronàutica italiana que es traslladaven a Sevilla

Els Savoia SM 79 de Son Sant Joan formaren el XXXIII grup de bombardeig ràpid, els «falchi delle Baleari»

Els primers pilots de caça italians a Ciutat de Mallorca

per reforçar els nacionals (10).

Aviat s'adonaren, els republicans, que el reembarc d'En Bayo havia estat una gran derrota: quasi tota la seva reraguarda patí els atacs de l'aviació legionària establerta a Mallorca. Només a Catalunya foren esbucats milers d'edificis (barris com la Barceloneta i el Serrallo varen ésser quasi destruïts), i qualque poblet, El Perelló, fou arrassat gairebé completament (moriren potser unes 5000 persones), enfonsaren dotzenes de vaixells i destruïren un cert nombre d'avions (11). També la Menorca republicana patí els atacs de l'aviació italiana, i va haver de lamentar una trentena de morts (12). En el costat italià caigueren 35 aviadors, 2 foren fets presoners, i es varen perdre un mínim de 8 aparells (13).

L'aviació republicana contraatacà des de maig de 1937 bombardejant Ciutat i els aeròdroms diverses vegades fins agost de 1938. Un d'aquests bombardeigs, realitzats generalment per aparells soviètics "Katiuska" causà catorze morts (14). Els nacionals asseguraren haver abatut molts d'aquests bombarders, i com a mínim un pilot, de nacionalitat txeca, va caure presoner (15).

A més de l'aviació italiana, també s'establí a Mallorca una unitat de l'alemanya "Legió Condor", l'AS/88, "Esquadreta de reconeixement marítim" o "See Ankerungsstaffel" (16) sota el

comandament, primer, de Wolf, i després de Martin Harlinghausen.

Cap a finals de 1936 el Comandant R. Franco es va decidir a organitzar una important base d'hidros al Port de Pollença (17). Fou aquí quan un any després arribaren els Heinkel 59 amb tripulacions i personal de terra alemanys.

El Heinkel 59 era un biplà bimoto de reconeixement a gran distància. Aquest hidro s'encarregaria de missions com les de tallar línies ferroviàries, atacar de nit els ports de Llevant i, en general, interceptar les comunicacions terrestres i marítimes entre Barcelona i València. Va ser l'aparell fonamental de l'actuació alemanya a Mallorca, però no l'únic.

Efectivament, un poc més tard arribaren a Pollença, procedents de Cadis, els Heinkel He-60, un hidroavió també de reconeixement, però monomotor. Ideat per anar damunt a un vaixell, va interessar al Govern Nacionalista per a embarcar-lo al creuer "Balears", però això no se va dur a terme mai (18). Les seves missions consistien en la localització i atac als vaixells subministradors de material divers als republicans i, fins i tot, arribaren a metrallar les barques de pesca que feinejaven en el litoral llevantí (19). Alguns He-60 passaren després a l'Aviació Nacional (20).

Un altre hidro alemany que va actuar a les nostres aigües va ser l'Arado

LA MOGUDA PLANETÀRIA

FACEM MEMÒRIA

ANTONI GINARD

Tots tenim la memòria curta. Aquests dies es compleixen sis anys de l'inici del conflicte de les Malvines, unes illes pelades, a les quals els anglesos anomenen Falklands i que fins aleshores no sabien ni on estaven situades. Ara saben que, si fa no fa, es troben a uns 15.000 kilòmetres de Londres.

Argentina reclama la sobirania de les Malvines (convé usar aquest topònim encara que només sigui per empenyar als anglesos) des de fa més de cent cinquanta anys. Al seu moment, la desgràcia fou que es convertí en una "causa nacional" el que era una fuga cap endavant del règim dictatorial. Avui en dia, per aquelles terres, malgrat la derrota, algú deu estar agraït a la guerra la part que li pertoca per haver ajudat a caure la dictadura.

Més enllà de les consideracions geoestratègiques (control del sud de l'Atlàntic i del con sud d'Amèrica del sud, plataforma cap a l'Antàrtida) o econòmiques (un banc de pesca on també hi pesquen els russos), un pot pensar que la qüestió fonamental és que un estat petit i depenent gosava atacar un dels pilars de l'hegemonia occidental.

Semblava difícil una guerra oberta entre dos aliats dels Estats Units. Però, com en tot, hi ha aliats de primera i de segona. Sense l'absolut suport dels ianquis, els britànics no haguessin pogut fer una guerra que implicava fer escales a Gibraltar, Dakar i a l'illa de l'Ascensió. Per altra banda, L'OTAN aprengué més amb l'experiència de les Malvines (curiosament situades ben al sud de l'Atlàntic) que amb tota quanta maniobra militar pugui fer.

A tots els que puguin perdre la memòria sobre com es manté l'hegemonia, els podem recordar l'atac a Llíbia o les maniobres USA al golf Pèrsic i la recentíssima actuació nordamericana contra els iranians.

Ar-95' que va arribar a l'agost del 38. Biplà i monomotor, va efectuar el control del trànsit marítim i cooperà en el bloqueig dels ports levantins.

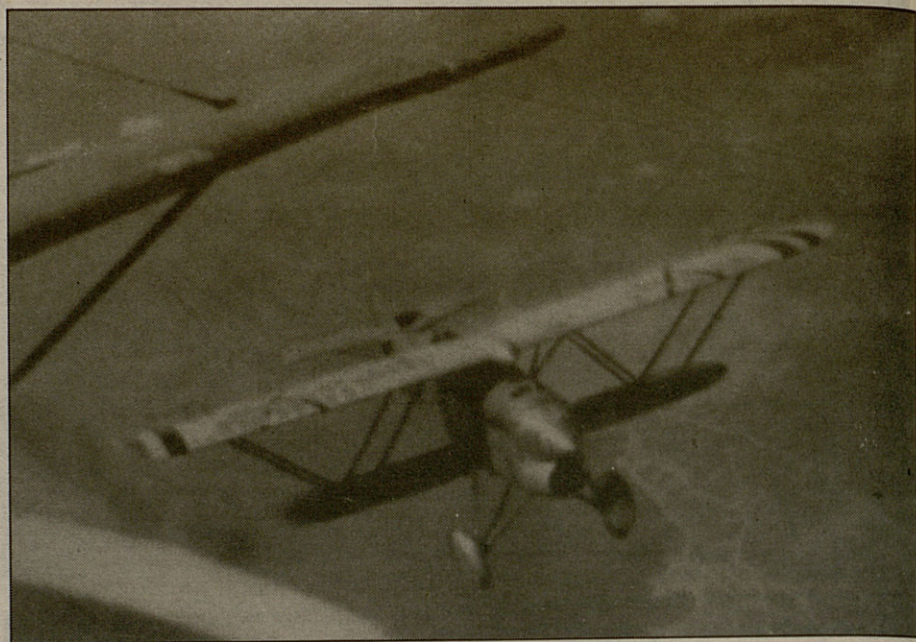
També hi va haver a Mallorca un Junker 52 W amb flotadors, dedicat al trasllat a Alemanya de ferits de la Legió Condor (21).

A Pollença es varen organitzar les següents esquadres dintre de l'AS/88: el Grup 71 (Heinkel 59); el Grup 60 (amb He-60); el Grup 64 (amb 6 Arado 95) i el Grup 72, només amb Ju-52 W. D'aquests aparells, varen causar baixa en combat 5 He-59, 2 He-60 i 3 Arado 95. 6 aviadors moriren en ésser tombats els seus hidros, 3 després d'explotar a l'aire l'aparell, un a causa de la metralla d'una bomba, i un altre ofegat al mar. D'accident se'n moriren tres, i un va morir de diftèria a Palma (22). En total, 15 baixes.

Per a completar la descripció de l'aviació a Mallorca durant la Guerra Civil, hem de parlar també de l'Aviació Nacional, és a dir, avions d'origen italià o alemany tripulats per espanyols sota el comandament directe de les autoritats nacionalistes.

● *L'illa es convertí en una formidable base al servei dels feixismes.*

Ja hem anomenat R. Franco, el qual fou cap de l'Aviació Nacional a Mallorca durant molt de temps, i de la base de Pollença, on també es concentraria la major part de l'Aviació Nacional, la qual va començar a formar-se amb l'arribada, l'octubre de 1936, del primer aparell que va estar en mans de pilots espanyols, un hidro ita-

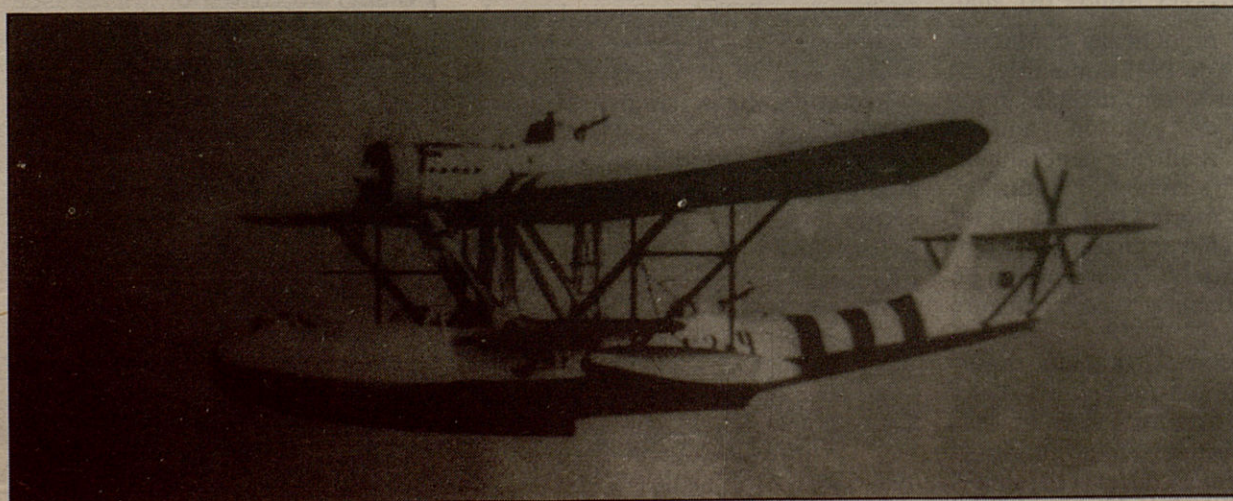
Tres CR-32 com aquest arribaren al Port de Ciutat amb el «Morandi» el 27 d'agost de 1936. Era el principi del fi del desembarcament de Bayo

lià, un monomotor, de bombardeig i reconeixement, el Cant Z 501. Amb dues unitats d'aquest tipus es creà el grup d'hidros 2G-62, a principis de 1937. L'abril del mateix any n'arribaren nou o deu més, sembla que procedents d'Orbetello (Toscana). Segurament aquest hidros, ja a Mallorca, estaven primer un temps en mans italianes per passar després a l'Aviació Nacional. Amb posterioritat es va formar l'esquadreta 70 equipada amb 3 hidros "Dornier Wal" (fabricats a CASA amb patent alemanya) i instal·lada al Port d'Alcúdia. Uns hidros més potents i poderosos arribaren l'agost del 38: els Cants Z 506, en número de quatre, tripulats per espanyols que s'havien tralladat prèviament a Itàlia. El grup es reorganitzà i passà de dir-se

2G 62/70 a 2G 62/73 abans d'acabar l'any. I com hem dit abans, alguns aparells alemanys passaren també a l'Aviació Nacional (20).

L'aviació tripulada per espanyols desenvolupà una notable activitat bombardejant ports enemics, atacant embarcacions, reconeixent la costa republicana, cercant avions i vaixells perduts, protegint l'esquadra pròpia i cercant l'enemiga. En aquesta darrera tasca es destacà un Cant Z-506 a la base d'Elmas (Càller, Sardenya) cap al final del conflicte (24).

Les pèrdues també foren importants: 6 hidros caigueren al mar per accidents de diversa índole, i trobaren la mort deu aviadors (25), entre ells la tripulació completa del Cant Z-506 on anava Ramón Franco (26).

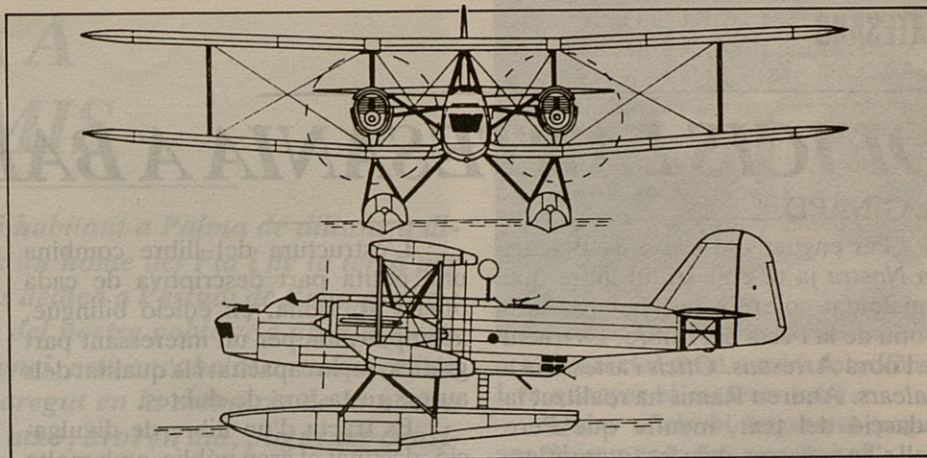

Els Cant Z 501 estaven construïts de fusta i el seu armament consistia en tres metralladores de 7-7 mm.

Sobre l'aviació civil només direm que l'11 d'octubre de 1936 es va establir una línia regular d'avions Cant Z de l'Ala Littoria S.A. italiana que comunicava per l'aire Mallorca amb Itàlia (aqueells mateixos dies el "Tre Marie" feia el mateix trajecte per mar) cobrint la ruta Roma-Càller-Pollença amb dos viatges setmanals. La línia s'amplià després vers la resta de la zona nacional: Roma-Pollença-Cadís (27). En resum, la guerra aèria va tenir a Mallorca una intensitat i transcendència que difícilment pot esser menyspreada. L'illa es convertí, gràcies a la situació estratègica i a la confluència internacional, en una formidable base al servei dels feixismes.

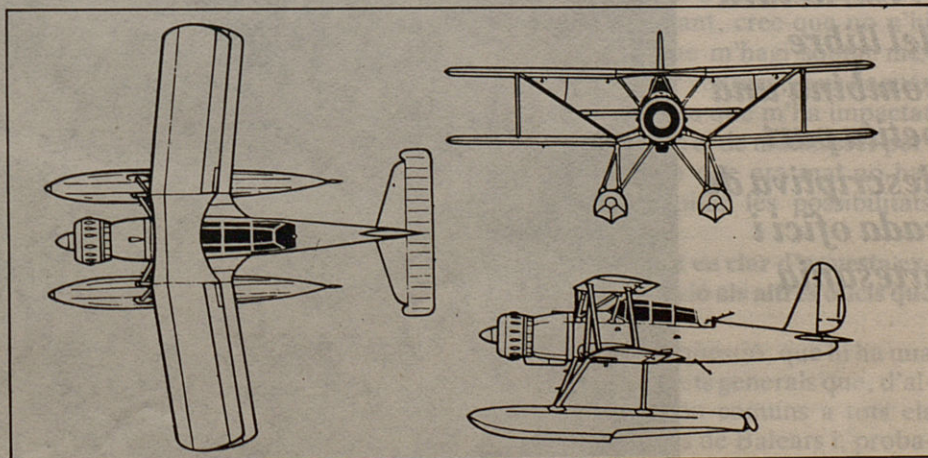
Notes

- (1) MASSOT, J.: *La Guerra Civil a Mallorca*. Publicacions de l'Abadia de Monserrat. Barcelona, 1976. Ps. 47, 50, 101 i 110-111.
- (2) Aquestes gestions són narrades detalladament per MASCARO PARARIUS: *El Movimiento Nacional en Mallorca*, a *Historia de Mallorca* coordinada per ell mateix, Palma, 1978. Ps. 74-85.
- (3) MASSOT, J.: op. cit. nota 1, pàg. 84-85 i MALUQUER, J.: *L'aviació de Catalunya els primers mesos de la Guerra Civil*. Pòrtic. Barcelona, 1978. Ps. 274-276. Els republicans perderen almenys un hidro. MASSOT, J.: *El desembarcament de Bayo a Mallorca*. Publicacions de l'Abadia de Monserrat, Barcelona, 1987. Pàg. 137.
- (4) MALUQUER, J.: Op. cit. nota 3. Ps. 284-296.
- (5) Sobre aquests hidros cal veure: MASCARO PASARIUS: op. cit. nota 2. Pàg. 80; CRUELLS, M.: *L'expedició a Mallorca. Any 1936*. Juventud, Barcelona, 1972. Ps. 83; MALUQUER, J.: op. cit. nota 3, p. 287; MESTRE, A.: *Aviones italianos refuerzan al ejército nacional, a Memoria Civil* (Suplement del diari *Baleares*) núm. 22. Pàg. 1; VIDAL, J.: *Entreviu amb el Coronel Lassalle*. *Lluc* (Palma) núm. 736 (1987) ps. 15-22. i MASSOT, J.: Op. cit. nota 3, pàg. 249-252.
- (6) MESTRE, A.: op. cit. nota 5; el mateix MESTRE, A.: *Características de los aviones italianos y alemanes en Mallorca. Memoria Civil* (Suplement del *Baleares*) núm. 23 p. IV; MASSOT, J.: op. cit. nota 1. Ps. 151-154. I a més també és molt interessant el *Primer parte de la aviación nacional a Memoria Civil* núm. 23. Pàg. V, i MASSOT, J.: op. cit. nota 3, pàg. 252-257 i 326.
- (7) És imprescindible ALCOFAR NASSAES, J.L.: *La aviación legionaria en la guerra de España*. Euros. Barcelona, 1975. Ps. 256-264.
- (8) Gràcies a l'obra d'ALCOFAR, J.L.: op. cit. nota 7. Ps. 223-224 i 250-251.
- (9) MASSOT, J.: Op. cit. nota 1. Ps. 262-263.
- (10) ALCOFAR NASSAES, J.L.: Op. cit. nota 7. Pàg. 173, 137 i 233. El mateix J.M. Pemán va veure clara la posició estratègica de Mallorca: *A medio camino entre España y Roma en el pròleg a QUINTANA: Mallorca, siempre española*. CADIZ, 1938. Ps. 12.

Els Heinkel disposaven d'un poderós armament: dues metralladores, un canó i 100 kgs. de bombes

- (11) *Los ataques de la aviación con base en Mallorca a Memòria Civil* núm. 47, pàg. X. Darrerament ha aparegut VILLARROYA, J.: *Catalunya sota les bombes*. Abadia de Montserrat. Barcelona, 1987.
- (12) *Bombardeigs a Memòria Civil* núm. 50, ps. V i MURILLO, A.: *La mostrada indefensió. Memòria Civil* núm. 50, ps. IV
- (13) MARIMON, A.: SALVA, X.: *Les desventures de l'aviació italiana. El Mirall* (Palma) núm. 10 ps. 7-9.
- (14) *Los ataques de la aviación con Base en Mallorca* op. cit. nota 11, pàg. X, i ALCOFAR N.: op. cit. nota 7, pàg. 226-227
- (15) ALCOFAR N.: op. cit. nota 7, pàg. 227, i MESTRE, B.: *¿La última palabra?* Bauzá. Palma, 1976.
- (16) HIDALGO, R.: *La ayuda alemana a España 1936-1939*. San Martín, Madrid, 1975, ps. 102
- (17) CARRETERO, J.: *La cuna del SAR*. Revista de Aeronáutica y Astronáutica (Madrid) núm. 474 (1980) Ps. 650. Cal recordar que el juliol de 1936 hi havia a Pollença una base d'hidros que només disposava de dos aparells inservibles.
- (18) Segurament és així RELLO, s.: *La aviación en la guerra de España*. San Martín. Madrid, 1969, pàg. 30 diu que un aparell d'aquest tipus constituïa dotació a Bord del creuer *Baleares*.
- (19) HERRERA, E.: *Los hidroaviones Heinkel 60 en el Mediterráneo y en el estrecho*. Aeronáutico (Madrid) núm. 3 (1985) ps. 128
- (20) Segons ALCOFAR, J.L.: op. cit. nota 7, pàg. 256, els Heinkel 60 i els Arado 95 estaven tripulats per espanyols.
- (21) BALAGUER, J.: *El Junker 52*. Revista de Aeronáutica y Astronáutica (Madrid) núm. 456. (1978) Ps. 954; RELLO, S.: op. cit. nota 18. El considera l'únic Junker 52 amb flotadors que va actuar a Espanya.
- (22) Hi ha una llista completa de baixes a HIDALGO, R.: op. cit. nota 16. Apéndice I.
- (23) MESTRE, A.: op. cit. nota 5, pàg. I
- (24) HERRERA, E.: *Los Cant Z 506 B en la aviación militar española*. Revista de Aeronáutica y Astronáutica (Madrid) núm. 480, ps. 1337
- (25) HERRERA, E.: op. cit. nota 24, ps. 1342-1344; MASSOT, J.: op. cit. nota 1, ps. 269 i CARRETERO, J.: op. cit. nota 17, ps. 650
- (26) Sobre aquest tema s'ha escrit moltíssim. Per a una primera aproximació recomenem el núm. 47 de *Memòria Civil* dedicat a Ramón Franco.
- (27) QUARATARARO, R.: *Política feixista a les Balears*. Recerques (Barcelona) núm. 12, ps. 137; GAY DE MONTELLA: *Atalayas de Mallorca*. Bosch, Barcelona, 1940, ps. 221-222 i ALCOFAR N.: op. cit. nota 7, ps. 65.

6 unitats d'aquest hidro formaren part de la secció de la «Legió Condor» instal·lada al Port de Pollença

ARTESANS

OFICIS I ARTESANIA A BALEARS

A. GINARD

Per enguany la Caixa de Balears *Sa Nostra* ja té enllestit el llibre que anualment ofereix al públic amb motiu de la Festa del Llibre. Es tracta de l'obra *Artesans. Oficis i artesanía a Balears*. Andreu Ramis ha realitzat la redacció del text, mentre que Pere Coll s'ha encarregat de les fotografies.

El llibre consta d'una presentació i una curta introducció; la descripció de vint oficis i artesanies com a part central; i acaba amb la localització dels tallers fotografiats i una petita bibliografia de referència.

En una selecció que, sens dubte, és incompleta, es descriuen els vint oficis i artesanies tradicionals següents: ebenista, forjador, sucrer, instruments musicals, vidrier de buf, cordador de cadires, sabater, orguener, randes i brodats, torner de fusta, destileria, teixidor, picador de pedra, argenter, filadora, gerrer, enquadrador, tallista, matalasser i impressor.

L'estructura del llibre combina una petita part descriptiva de cada ofici i artesanía, en edició bilingüe, acompanyada per un interessant part gràfica, on la capacitat i la qualitat dels autors resta fora de dubtes.

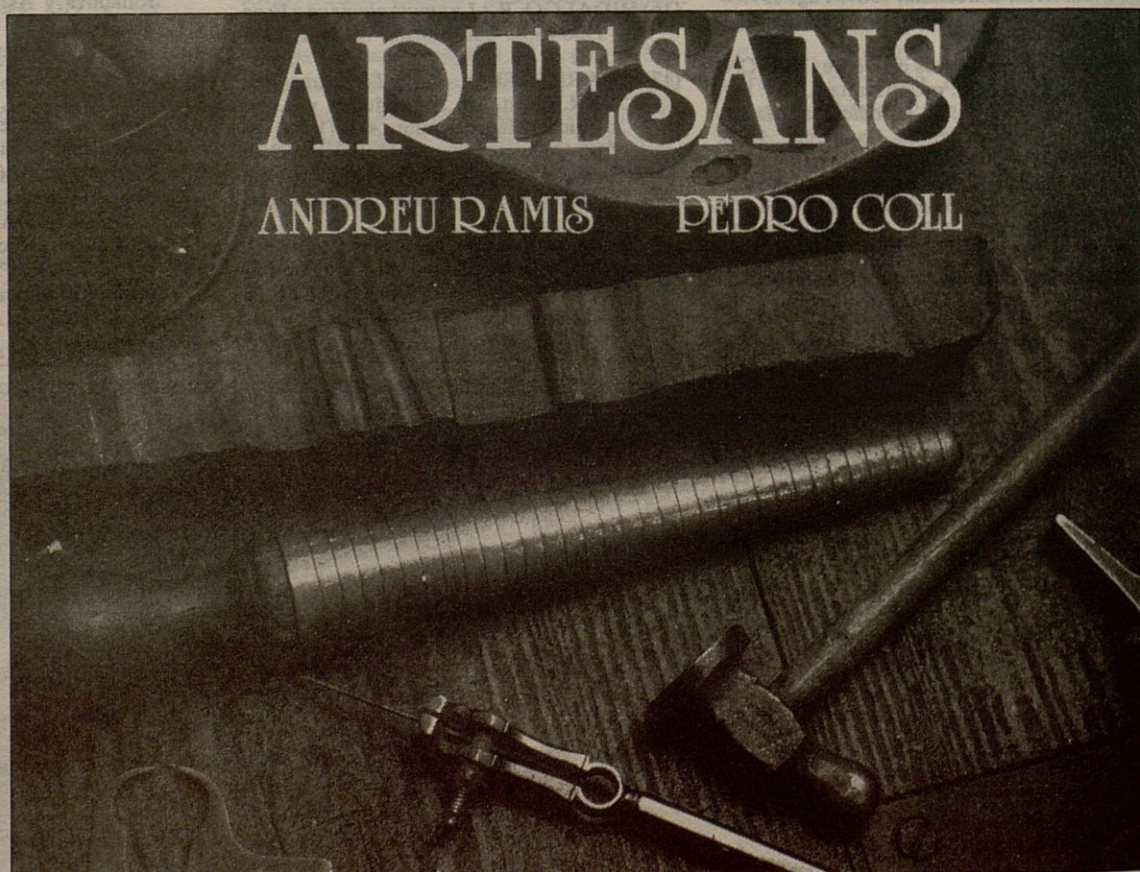
Es tracta d'un llibre de divulgació, destinat al gran públic, amb molta il·lustració que el fa més mengívol. Com en les darreres edicions que ha realitzat l'entitat, el llibre manté una bona qualitat de presentació, encara que l'emperò que s'hi pot fer és la baixa qualitat del paper, la qual cosa afecta sobretot a la reproducció gràfica de la bona qualitat de les fotografies.

La idea de recollir les darreres manifestacions de la cultura popular és extraordinària. I aquest llibre, sense ser el resultat d'una recerca exhaustiva, en línies generals, és un bon punt de partida per a introduir-nos al coneixement de la nostra artesanía po-

pular. De totes maneres, hom pot constatar que és incomplet i seria interessant que fos un primer pas per fer un catàleg més ampli. S'hauria de completar i continuar la tasca que ara s'ha realitzat, principalment perquè com més temps passi, menys es podrà recuperar.

Paral·lelament a la presentació del llibre, s'ha preparat la inauguració d'una exposició sobre la temàtica, que inclou trenta fotografies, vint fotografies dels artesans més deu fotografies de detall, amb el suport d'un díptic que conté dues fotografies i un petit text explicatiu. A Palma l'exposició serà pública a l'edifici central de la Caixa de Balears *Sa Nostra*, i després es convertirà en itinerant a Eivissa i Menorca i a diferents pobles, com Manacor, Inca, Pollença o Felanitx, on serà exposada als locals de cultura de l'entitat.

L'estructura del llibre combina una petita part descriptiva de cada ofici i artesanía

ENTREVISTA A ANDREU RAMIS

ANTONI GINARD

Andreu Ramis, Llorit de llorito i habitant a Palma de dilluns a divendres, si no són dies de festa, és un home del Pla i de la terra per devoció, vocació i convicció, que es dedica a l'estudi de l'etnografia i de tot el que sigui cultura popular del nostre poble. És un d'aquests folls irrecuperables que, des del silenci, està encabotat a recuperar tot allò gairebé mort, enterrat i desaparegut en la memòria de la nostra identitat col·lectiva; encara que tot això, avui en dia, pugui ser considerat anacrònic, superflu i passat de rosca. Sota la seva imatge d'home tranquil, barbut i amb ulleres, s'hi amaga un vertader treballador caparrut i convençut de la serietat i necessitat de la seva tasca.

Com sorgí la idea d'elaborar aquest llibre?

De fet, és una continuació de la feina que he duit a terme els darrers cinc anys. Sortí l'oportunitat d'oferir-la a *Sa Nostra* i la vaig aprofitar per acostar a un públic massiu una investigació feta en alguns sectors del món artesà. Tot i que pensàs que el llenguatge havia de diferir del que fins aleshores havia usat, sempre havia intuït la possibilitat de divulgar un tema com l'artesanía.

Per què fou possible realitzar la idea?

Sa Nostra, seguint una trajectòria de publicar un llibre de campanya, va sol·licitar una sèrie de projectes i entre els presentats es seleccionà aquest.

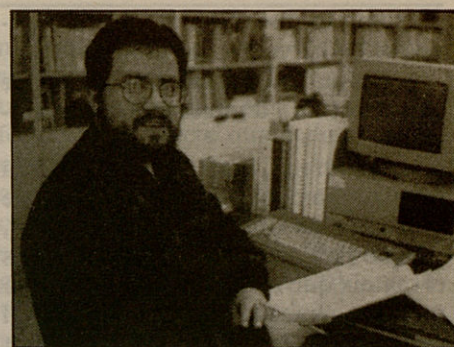
Per què creis que se seleccionà un llibre sobre oficis i artesanía?

Possiblement, influïren dos factors. Per una part, és un tema suggerent que fins i tot pot ser interessant per a un gran públic i que, al mateix temps, té una gran riquesa plàstica. Per l'altra, crec que a *Sa Nostra* li pot

haver interessat pel que amb el temps el llibre pot comportar com a document, a més d'una, diríem, tradició consolidada per part d'aquesta institució pel que respecta a la difusió de temes semblants.

Quins criteris heu seguit per fer la selecció dels oficis que hi apareixen?

Cada selecció comporta quelcom de traïció. S'haguessin pogut fer infinitat de seleccions; per exemple, una de tipus clàssic, que sol agrupar els diferents oficis artesans segons les matèries primeres que usen. De totes maneres, des del principi vaig pensar que aquesta no era la millor manera i pensava seleccionar els oficis a partir d'un criteri molt més adient amb la realitat, que era veure quins són els oficis que d'alguna manera es veuen abocats a una desaparició, veure quins són els que amb el temps han assumit una capacitat d'adaptació als canvis històrics, però, al final, em vaig decantar cap a una altra selecció, que a les Illes pot resultar una mica artificial, que

era el caràcter rural o urbà dels oficis. I va guanyar el caràcter urbà.

Quins oficis hi haguessin pogut aparèixer a més dels que hi ha?

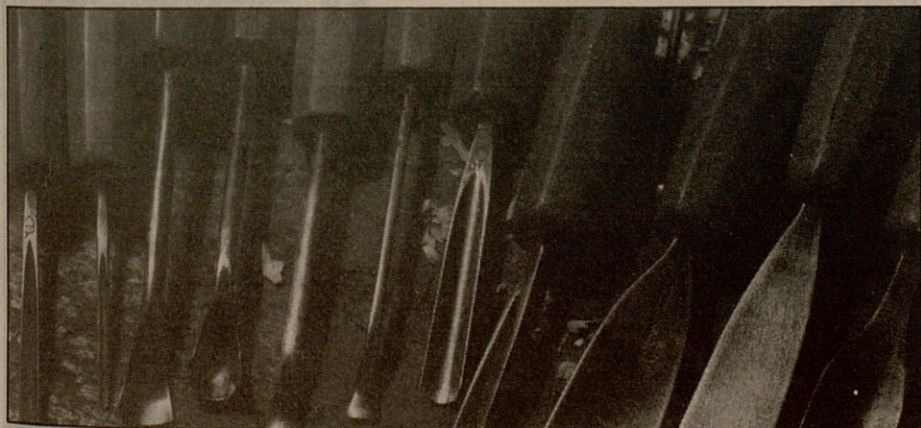
Tenint en compte que s'han seleccionat d'alguna manera oficis urbans o lligats a l'entorn urbà, n'hi ha molts que s'han deixat al tinter i que també haguessin pogut aparèixer. El que passa és que s'han seleccionat d'entrada oficis més aviat de caràcter productiu. Surten matalassers, ebenistes, vidriers, però no surten, per exemple, barbers o hostalers que són oficis característics de l'entorn urbà, i que en algun moment haurien de ser objecte d'un recull com el que s'ha fet ara; així i tot, dels oficis pròpiament productius n'hi ha molts que no hi són, i no hi són simplement per qüestió d'espai.

Vós, heu estudiat trinxeters, corders, repicadors de llimes i d'altres oficis. Quina és la major novetat que ara heu trobat?

Per a mi novetat ho són tots. No es tracta que un ofici sigui més o menys interessant que un altre. Cada un dels oficis té unes característiques pròpies, cada un dels oficis o artesanies que s'han recollit tenen o almenys han tengut una funció pròpia i igual d'important dins d'un context socioeconòmic. Per tant, crec que no n'hi ha hagut cap que m'hagi sobtat més que un altre. Per ventura, si us hagués de dir alguna cosa que m'ha impactat seria un ofici com el de matalasser perquè pel quotidià que era mai no hagués pogut sospitar les possibilitats que podia tenir.

Què heu tret en clar d'aquesta experiència en relació als altres oficis que havíeu estudiat?

En clar una qüestió, que hi ha una sèrie de línies i trets generals que, d'alguna manera, són comuns a tots els oficis tradicionals de Balears i, probablement, de tota la conca mediterrània. El que he tret en clar és que aquí

no som tan distints com moltes vegades se'ns ha volgut fer creure.

Quina diferència hi ha entre aquest estudi i d'altres que heu realitzat?

D'entrada, hi ha una diferència de plantejament en la presentació de cada un dels oficis. Això és evident, perquè l'objectiu final de l'obra no és el mateix que el dels estudis que havia realitzat abans. S'ha intentat que el llenguatge fos més planer, i sobretot que, en moltes ocasions, la descripció fos suplida per la imatge. Però, crec que el plantejament de fons, quant al concepte que tenc de l'artesanía, no ha canviat.

Com veieu l'estat de la investigació sobre el tema? Creieu que és un bon moment? Que s'hi ha de fer molta feina?

Podem dir que avui en dia aquesta investigació és urgent, d'aquí a cinc anys o deu serà innecessària. Sempre, la investigació etnogràfica és urgent en tot moment, perquè una cosa important que no ha d'oblidar la investigació etnogràfica és que estudiam realitats canviants, immerses dins un procés històric. Ara bé, és important perquè assistim a un moment de canvi que potser no s'havia vist amb tanta claretat en un grapat de segles.

Evidentment, els condicionaments socio-econòmics que matenien aquests oficis han canviat. Quin futur els espera als oficis tradicionals amb els plantejaments econòmics actuals?

Depèn de cada ofici. Hauríem d'individualitzar. Es indubtable que, segons l'ofici i segons les distintes situacions històriques, des de sempre hi ha hagut oficis que han patit canvis, s'han adaptat a unes noves necessitats o a una nova funció socio-econòmica i n'hi ha hagut d'altres que, pel fet d'haver perdut la seva funció econòmica o productiva dins el conjunt de l'economia, han perdut la seva funció i han desaparegut. Per tant, crec que hi haurà oficis que, amb un procés d'adaptació, amb un procés de canvi, seran capaços de perviure i d'altres que necessàriament hauran de desaparèixer. Ara bé, el fet que un ofici desaparegui no ha de suposar un trauma històric, ni crec que aquesta conseqüència lògica del canvi històric hagi d'ocasionar un manteniment artificial de la realitat. El que sí és clar és que aquests fets s'han de documentar el més correctament i el més exhausti-

vament possible. Ara bé, el que és una mica absurd és intentar mantenir amb una sèrie de mesures més o menys hospitalàries éssers que, per la seva pròpia forma de ser i per la seva pròpia disfunció amb el context històric que els envolta, estan abocats a morir.

La tasca d'investigació no està acabada, és necessari continuar-la. Quins oficis manca investigar i quins són els més urgents?

Hem de fer un plantejament clar. El llibre és de divulgació. No és un llibre d'investigació etnogràfica, encara que sigui útil per a una primera aproximació no és suficient. Però, en general, sobretot cal incidir sobre els oficis urbans que tradicionalment han estat menys tractats que els oficis rurals, perquè els estudiosos hem detectat més el canvi dins el món rural que no

al món urbà. Fins ara, el món urbà, la vida de la ciutat, s'ha deixat una mica de banda. D'entrada, tot el que són oficis urbans els hauríem de posar l'ull al damunt. Hi ha oficis que dissortadament serà difícil ullar-los, perquè han desaparegut els darrers tallers i les darreres persones que s'hi dedicaven. Però s'ha de fer un esforç que hauria de ser una tasca a emprendre per part de les institucions, per a d'alguna manera intentar fer una recollida exhaustiva de tota una sèrie de formes de viure tradicionals que estan perfectament reunides dins el món laboral. S'han de recollir oficis i artesanies i documentar-les el màxim possible. Indubtablement, també hi ha moltes d'activitats laborals i productives de caràcter rural que no s'han estudiat, i els oficis de la mar també és un altre

Oms, 50-b P. O. Box 696
07003 PALMA DE MALLORCA
Balears

Carles III, 2-b
EIVISSA
Balears

Plaça del Princep, 4
MAÓ - MENORCA
Balears

Tels. (9)71/71 13 46* - 72 38 42*
Tx. 68705 - 68714 bima E

Tels. (9)71/31 24 72 - 27
Tx. 69318 - 69015 bima E

Tel. (9)71/36 70 13
Telèx 69434 bima E

camp. De fet, s'haurien de fer estudis monogràfics de cada un dels oficis tradicionals, cosa que està per fer en més d'un noranta per cent.

Per fer el llibre, com heu realitzat les entrevistes i el treball de camp?

La realització del llibre ha comportat dues fases; una, de localització i selecció dels tallers, a més tenint en compte que un dels objectius era aconseguir un bon reportatge fotogràfic, i, una altra, la realització, del reportatge, que normalment ha estat presedit per una entrevista amb l'artesà, per intentar veure els aspectes de més interès d'aquell ofici, i després s'ha passat al reportatge fotogràfic. Quant a la fotografia, n'hauria de parlar el fotògraf, però jo diria que s'intentà captar unes situacions, uns ambients, més que descriure els oficis; cerc que es tracta més de sensacions que no d'una descripció.

Com heu plantejat la relació amb el fotògraf?

La selecció d'artesans i la documentació dels tallers l'havia fet abans, però la feina s'ha fet en conjunt, el contacte i la captació de les imatges s'ha fet en comú. Hem intentat completar la descripció etnogràfica, en algun cas molt reduïda, tot captant amb molt poques imatges un mode de viure, un ambient determinat, una atmosfera i un aire que de qualque manera es respira. Amb el fotògraf hem compartit sensacions comunes, deixant una mica de banda l'anàlisi freda

que se'n pugui fer d'una realitat. Al final, procuràvem treure'n una idea del que es respirava dins un taller.

Quina ha estat la resposta dels entrevistats?

Excel·lent. Una persona que per-

met que entris dins ca seva i el que és la seva vida de cada dia ja és un comportament exemplar, a part de les manifestacions d'afecte que cada un exterioritzi. Aquesta gent, quan veu que algú s'hi acosta amb interès cap a una cosa que ells han viscut tota la vida, sense que ben bé mai ningú no els hagués fet cas, quan hi vas amb una intenció clara d'interessar-te'n, no m'he trobat mai amb ningú que no s'obris i no fes tot el possible per ser amable.

En conclusió, és positiva la feina?

Positiva ho és. El fet de divulgar un fragment de la realitat ja és positiu. A més a més, algunes imatges que s'han pogut recollir, en un termini relativament curt d'anys, es convertiran en un testimoni. Tot el que és documentació d'una sèrie d'activitats en canvi val la pena fer-ho. Per altra part, que tot aquest món dels petits artesans, mig amagats als carrerons de ciutat o de qualsevol poble, que aquesta realitat tan quotidiana, arribi a un públic massiu, com podrà arribar amb aquesta edició, no hi és de més. Cada una de les imatges parlen d'una identitat, parlen d'un poble, parlen d'una cultura determinada, moltes de vegades ignorada, que no és gens contraproduent que la gent la conegui, tenint en compte que les imatges no són manifestacions folklòriques, no són gent que s'ha posat damunt un escenari o que s'ha posat davant una càmera, és gent que es guanya el pa de cada dia.

**"Tenim cuinera pagesa.
És dona d'edat
només li agrada sa netedat
i els seus cuinats fan enveja".**

Carrer Parellades, 15 - baixos
Tel. 72 46 63 - Palma 07003

CUINA OBERTA DE LES 8 A LES 17 H.

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

dona
corseteria

J. Masdeu
Colón, 20 - Tel. (971) 71 65 58
07001 Palma de Mallorca

CONVERSA AMB PERE COLL

ANTONI GINARD

Pere Coll és un professional de la fotografia que, des de Mallorca, s'ha creat un prestigi internacional. Se'l considera un dels fotògrafs que marquen les pautes de l'actual món fotogràfic a Mallorca (1). Pere Coll creu que el món de la imatge no té fronteres i exporta una gran part de la seva producció. És conegut sobretot al camp de la fotografia publicitària, encara que allò que realment li agrada és el reportatge. Recentment, ha participat en l'experiència col·lectiva *Un día en la vida de España*, i ara, com ens confirma ell mateix, ha estat un dels pocs fotògrafs espanyols convidats a participar en el reportatge sobre *Un día en la vida de California*.

En aquest cas, més que comentar la seva obra en conjunt, l'hem visitat per parlar breument del llibre sobre els artesans de les Illes.

Val més una imatge que mil paraules?

No, no hi ha res absolut. Es la típica frase que utilitza molta gent. Els escriptors se senten ofesos per ella i els fotògrafs com afalagats. En realitat, és ver i és mentida; tot depèn de la imatge i depèn de les paraules i de vegades una imatge necessita de moltes paraules per explicar-la. Tot depèn.

Quin paper creu el fotògraf que ha de jugar el text envers de la fotografia i viceversa?

Això està en relació amb l'anterior pregunta. En un treball com aquest, si el deixes reduït a imatges amb un títol, per exemple sucrrer, veuràs una imatge però et faltarà un munt d'informació. Necessites també el text en un cinquanta per cent. He fet molt de reportatge, reportatge geogràfic, i he fet el text i les fotografies. Les imatges totes soles no servien, havies d'explicar l'entorn, la història, la teva aventura personal... Normalment sol ser el cinquanta per cent.

Com veu això un home dedicat al món de la publicitat?

Som un tot terreny, encara que la gent creu que som publicista. Precisament, ara m'han triat com a repòrter per a *Un día en la vida de California*. Crec que em cridaren més pel meu reportatge que per la meua publicitat. La publicitat no és més que alimentària. Faig unes fotografies d'aixetes molt ben fetes, molt professionals, que han de tenir la seva gràcia i la seva

sensibilitat, però és una aixeta; en canvi, si fotografies un artesà tens tot un entorn humà, unes vivències, aprens coses. La publicitat et dona tranquil·litat, et mous dins uns ambients molt diferents, et dona seguretat i tècnicament t'ensenya molt. Per exemple, puc resoldre fotografies dins el món del reportatge que un fotògraf purament de reportatge no podria resoldre, perquè he hagut d'il·luminar una aixeta, que és molt difícil, il·luminar una nina que es mou, efectes tècnics de com manejar-te, i et dona una experiència que moltes vegades un repòrter no té, té el moment, però li falta la part estètica. La publicitat és molt difícil i és una bona escola, no és res de broma.

Dins el llibre, quins han estat els motius que més us ha interessat captar i quines són les imatges que més heu volgut ressaltar?

Hi ha coses que són més fotogràniques que d'altres, no tan sols persones o paisatges, sinó un objecte és més fotogrànic que un altre, n'hi ha hagut que han donat imatges més espectaculars i aquests són els que hem gaudit més. A vegades, hem arribat a un lloc i no hi havia fotogrànic de cap tipus, però havíem de donar una imatge que encaixés dins el llibre.

Com es pot tractar un ofici a través de l'objectiu d'una càmera?

Un ofici és una sèrie de detalls i una persona. La persona té un tractament; hi ha imatges que descriuen com és una persona, com fa feina, com es mou. Moltes vegades hem fet feina amb llums molt baixes per mantenir una il·luminació natural i, per tant, hem hagut de bloquejar el moviment, no els hem pogut deixar moure. Algunes vegades, hem creat un poc la imatge, però és que era la única manera

d'aconseguir una atmosfera real allà dins pel tipus d'il·luminació que utilitzàvem. No hem utilitzat *flash*, en això hem mantingut sempre una fidelitat. Després, hi ha una part molt interessant que són els objectes, que no fan més que transparentar la persona, els objectes, la pols, el pas del temps... I el tractament que s'ha de fer és des del més ample fins al més concret; passar del retrat d'un personatge dins el seu entorn a les seves mans que fan feina, a les eines, al conjunt en general, a l'obra, al treball que està fent. Imatges que al final se seleccionen i descriuen un procés.

Quantes fotografies heu fet?

Hem tirat uns 4.000 trets, que no vol dir fotografies diferents; que poden ser cinc-cents o sis-cents fotografies diferents. Perquè de cada fotografia es tira bastant. Tires molt quan la fotografia ja està resolta, fas escales de diafragmes per tenir realment l'expressió i l'exposició perfecta.

Quins han estat els oficis que han ofert més possibilitats plàstiques?

Uns quants. Els ebenistes, el matalasser m'agrada molt, el sucrer pel que té de diferent, el ganivater, els instruments musicals. Va quedar sense fer una cereria que ens feia molta il·lusió i que crec que hagués donat unes imatges interessants com a diferents. Hem seleccionat les trenta millors per a l'exposició i crec que quedarà molt bé.

Quin ha estat el comportament dels fotografiats i com han repost davant la càmera?

Al final molt bé. Al principi estan un poc distants, després a poc a poc hi vas entrant. Mai no hi ha problemes amb aquesta gent que és senzilla i natural.

Quina ha estat la vostra relació amb l'autor del text?

Molt bé, una col·laboració al cinquanta per cent. De vegades, nosaltres fèiem una fotografia molt interessant des d'un punt de vista estètic i no tant descriptiu, però un llibre ha de tenir ajudes d'aquest tipus perquè quedi bé la part gràfica.

Creieu que heu aconseguit els objectius que us havíeu proposat?

En realitat, aquest llibre és una maqueta del que podria ser. Mai no estàs satisfet del tot. Ara sé que alguns oficis s'haguessin pogut rematar millor. Ho hem fet bastant bé, però amb unes certes limitacions de temps. Per enviar-ho al *National Geographic* necessitaria bastant més temps, però

cada ofici té una o dues fotografies que *National Geographic* publicaria, encara que per fer-ho bé hauria de dedicar tres dies per ofici, a més hauria d'arribar imatges. Amb mitjans i temps podria sortir un bon llibre a nivell nacional, com un exemple. Tenim possibilitats de fer-ho, no sé si sabrem treure-ho endavant. Si no surt és simplement perquè no es pren una decisió econòmica. El llibre que ara es publica s'hauria de completar en anys successius. Seria un document, quasi tots els oficis fotografiats sobreviuran molt poc, en deu o quinze anys hauran quasi deixat de ser el que eren.

1.- MULET, Maria Josep: *Fotografia contemporània a Mallorca*. Toni Catany, Pere Coll, Gabriel Ramon.- "Palau Reial, 1", núm. 9 (Març 1988), pp. 15-22.

A la Mar Mediterrània. Història de la cultura de la zona i de les illes de Mallorca. El seu marvellós paisatge i les seves tradicions són el que ha donat origen a la nostra cultura i a la nostra identitat.

Jaume Mesquida

VINYES I BODEGUES A PORRERES (MALLORCA) Tel. 971.647106

VENDA DIRECTA A LA BODEGA

ROSSELLÓ-PÒRCEL 1938-1988

BARTOMEU ROSSELLÓ-PÒRCEL.

CRONOLOGIA

ROBERT MOSQUERA

1913. Bartomeu Rosselló i Porcel neix el 3 d'agost al carrer de Sant Llorenç, del populós barri del Puig de Sant Pere, de Palma, en el si d'una família modesta: son pare era dependent d'una tenda de teixits, Can Ribes.

1917. Comença a cursar l'ensenyament primari en una escola de religioses del carrer de Sant Pere.

1920. A partir d'aquest any prossegueix els estudis al col·legi dels pares teatins anomenat de Sant Alfons, al carrer del Vi, molt a prop de casa seva.

1923. Ingressa a l'Institut Balear, on coneix Gabriel Alomar, catedràtic de literatura, per qui professarà d'ara endavant una gran admiració. Sota la seva tutela, durant el curs de 1927/28, Rosselló s'endinsarà en els camins de la creació. Això no obstant, no abandona el contacte amb els teatins, i acut a classes de repàs al seu antic col·legi.

A l'Institut té com a companys d'estudis Robert F. Massanet, Gabriel Fuster Mayans -Gafim-, Ramon Nadal i Cèlia Viñas.

1926. Participa activament en les activitats culturals de la Croada de l'Amor Diví.

1927. El mes d'octubre apareix publicat el poema «Es giganta i sa giganta» en la revista *Luz y Vida*, editada pels pares teatins. De llavors ençà, i fins a l'agost de 1929, hi apareixeran un total de nou poemes.

1928. Comença a publicar articles en *El Día*, tasca que no abandonarà fins al 1933. Els temes són variats: periodisme, literatura, història...

1930. Es trasllada a Barcelona, després d'examinar-se de Batxillerat Universitari de Lletres, iniciant els estudis a la Facultat de Filosofia i Lletres, de la Universitat autònoma, becat per la Diputació Provincial de les Balears. Durant el curs 30/31 estudia Filosofia Pura, però l'any següent canvia a Filologia Romànica.

Ingressa a la Residència d'Estu-

dants, dirigida llavors per Miquel Ferrà, on es fa càrrec de les edicions de poesia de la institució, en les quals publiquen Joan Vinyoli, Joan Teixidor i Marià Manent. Pren contacte amb les organitzacions estudiantils i participa en tot tipus d'activitats polítiques.

En aquest mateix any coneix Espriu i Riba, el seu gran mestre, a la Universitat.

Publica en la col·lecció «Los Poetas», de Madrid, una *Antologia de poetas mallorquines*, seleccionada, prologada i traduïda, en part, per ell mateix, amb coberta i il·lustracions d'Orbegozo. Llegeix els autors del 98 i els modernistes.

1931. Escriu a l'abril, des de la Rambla de Barcelona, una postal al seu amic Gafim en la qual li comunica les sensacions favorables davant la proclamació de la Segona República.

El novembre viatja a Madrid com a membre de la delegació catalana designada per l'Associació Professional d'Estudiants de la seva Facultat en el Congrés Extraordinari de la Unió Federal d'Estudiants Hispànics.

1932. Publica, en el número corresponent a gener de la revista *La Nostra Terra*, el seu primer poema notable: «Poques paraules surten de les boques en calma» (més endavant inclòs en *Nou poemes*). Es pot dir que

en aquesta data comença, per a la poesia mallorquina, el període contemporani.

Tradueix la *Història del soldat*, de C.F. Ramuz (que serà representada diverses vegades, entre 1934 i 1936, a la Sala Studium) i el *Prometeu mal encadenat*, de Gide.

1933. El mes de març apareix *Nou poemes*, en una edició de cent exemplars numerats i no venals, en paper de fil, impresos a la «Impremta Altés» de Barcelona.

Durant l'estiu realitza un creuer pel Mediterrani, organitzat per la Universitat, en el qual participen un gran nombre d'intel·lectuals castellans, entre ells Antonio Tovar; al llarg de mes i mig recorre Itàlia, Egipte, Palestina, Grècia, Constantinoble... En el viatge l'acompanyen Espriu i Amàlia Tineo, entre d'altres, i escriu, entre Malta i Alexandria, el poema «Sonet marí».

1934. El maig es publica *Quadern de sonets*, cent exemplars numerats i no venals, en paper Plantin, impresos a la casa «Nagsa» de Barcelona. Durant l'estiu visita la Universitat de la Magdalena, on coneix Unamuno, la personalitat del qual li impressiona vivament.

1935. Obté la llicenciatura en Filologia Romànica, amb «summa cum laude», i es trasllada a Madrid per preparar la tesi doctoral sobre l'estil de Gracià. Allà resideix a l'Escola Internacional Espanyola de Chamartín; es dedica algun temps a l'ensenyança a l'Escola Plurilingüe.

El novembre, carta a Alomar sobre les pròximes eleccions, en la qual es mostra preocupat per la reintegració del mestre a l'institut de Palma, després de les seves activitats polítiques.

Comença la redacció de sengles treballs sobre Quevedo i Guillén, a qui coneix personalment.

Segons el testimoni d'Espriu, ja

domina el francès i l'italià, i coneix bé el llatí i l'anglès.

Obté el premi Rivadeneyra.

Entra en conversacions amb José Bergamín sobre la possibilitat d'oferir una crònica mensual de les lletres catalanes en la revista *Cruz y Raya* i li proposa la publicació d'una antologia de les *Estances*, de Ribà. Li parla de les seves relacions amb la revista *Quaderns de Poesia*, en la qual col·labora el mateix Carles Ribà, Joan Teixidor, J.V. Foix i Marià Manent, entre d'altres.

Aprèn l'ofici de tipògraf.

1936. Acaba les *Notas a Guillén* (preparades per a una reedició de *Cántico*) i *En torno a la poesía de Quevedo* (introducció a una antologia de sonets).

Telegrama al seu amic Robert F. Massanet poc abans de les eleccions, amb un breu text: «Vota comunista».

Esclata la guerra mentre es troba a Madrid preparant oposicions per a adjunt de càtedra d'Institut. Es veu obligat a tornar a Barcelona, abandonant tots els seus papers i llibres, i s'instal·la a la Residència d'Estudiants.

És cridat a files i declarat apte per a serveis auxiliars, encara que aviat és llicenciat per raons de salut (probablement epilèpsia) i torna a la Residència, on ja no es mou fins a l'aparició de la seva malaltia definitiva.

1937. Es publica el *Prometeu mal encadenat* amb pròleg de Rosselló.

Participa, durant aquest temps, en la confecció d'un botlletí de premsa editat per la Residència d'Estudiants.

A final de novembre, poc després d'escriure el darrer poema («Sóller»), comença a trobar-se malament i ha d'allitar-se. L'atenen Eduard Valentí i la doctora Pellicer.

A final de desembre ja es coneix la greutat del seu estat, i és traslladat al sanatori del Brull, al Montseny.

1938. Mor d'una tuberculosi pulmonar el 5 de gener, a primera hora de la tarda, i és enterrat l'endemà al cementiri del Brull. Presideix l'acte Antoni Maria Sbert, conseller del Govern de la Generalitat de Catalunya.

El mateix any apareix *Imitació del foc*, en edició pòstuma de vint-i-cinc exemplars numerats i cinc-cents sense numerar, a càrrec de la Residència d'Estudiants, i imprès a la «Impremta Joan Sallent, Sucr.» de Sabadell.

B. ROSSELLÓ-PÒRCCEL: NOTÍCIA ELEMENTAL

JOSEP M. LLOMPART

Dia 5 de gener, vigília de l'Epifania de 1938, va morir en el sanatori del Brull, al Montseny, el poeta mallorquí Bartomeu Rosselló i Porcel, o Rosselló-Pòrcel, com signava ell mateix ajuntant els dos llinatges i desplaçant l'accent del segon, segurament per raons d'eufonia. Havia nat a Palma dia 3 d'agost de 1913, de manera que, en morir, no havia fet encara els vint-i-cinc anys.

Tot i que l'obra que va deixar és, a mesura de la seva vida, forçosament curta i fa enyorar una maduresa que el poeta ja no pogué aconseguir, Rosselló-Pòrcel és una de les figures més importants i més suggestives de la nostra literatura contemporània. Fill d'una família humil i ciutadana, va estudiar filosofia i lletres gràcies a una beca que li va concedir la Diputació Provincial de les Balears. Visqué intensament i amb entusiasme la vida universitària, tan brillant, de la Barcelona dels anys trenta, i va adquirir una formació cultural vasta i profunda, que va fer d'ell un intel·lectual perfecte. Dues amistats concretes en els medis universitaris el van influir de manera decisiva: la del professor Carles Ribà i la del condeixeble Salvador Espriu.

A part d'algunes composicions aparegudes a diaris i revistes, la producció poètica de Rosselló-Pòrcel està recollida a dos opuscles: *Nou poemes*, editat en 1933, i *Quadern de sonets*, publicat en 1934, i en un aplec més voluminós que es va editar a Barcelona l'any 1938, poc després de la mort del poeta, que es titula *Imitació del foc*. Aquests tres llibres varen esser reeditats a Mallorca l'any 1949 en un sol volum titulat *Obra poètica*. Aquesta edició, amb l'afegit d'alguns poemes no recollits fins aleshores en llibre, va servir de base a la col·lecció Balanguera (Editorial Moll), que és la que avui es troba a l'abast.

L'obra de B. Rosselló-Pòrcel significa una primera ruptura amb la tradició de l'Escola Mallorquina. Es caracteritza per un exigent rigor en la tria de les paraules i revela, en tot moment, un savi treball d'elaboració for-

mal i intel·lectual. Damunt ella convergeixen els corrents més vàlids i més d'avantguarda de la poesia hispànica i europea dels anys trenta. La influència d'aquests corrents, emperò, no es tradueix en un simple mimetisme, sinó que és assimilada per una personalitat molt poderosa, en el fons de la qual podem endevinar un temperament apassionat, molt sensible, gairebé visionari, que, amb totes les reserves i cauteles que vulgueu, gosariem qualificar de neo-romàntic.

En primer terme podem destriar la influència de la poesia pura, realitzada en francès per Paul Valéry, en castellà per Jorge Guillén i en català per Carles Ribà. És una experiència que es fa patent, per exemple, a la dècima titulada *Illa dels amants*, en la qual és interessant observar, des del punt de vista gramatical, la inexistència d'oració principal:

*Crit de flama, clam de vent,
en la finestra poruga,
de ben de matí, quan sent
la tremolor de la fuga
d'albes, vol, música, rima
tàcita d'estrèpits, llum,
ira de l'oratge, prima,
joc i cursa que es consum...
Illa dels Amants: somris
d'aus incertes, paradís.*

En relació amb aquest caire de la

PAPERS PINTATS I PINTURES

MARCS I MOTLLURES

*Casa
Domar
Flores*

ARTICLES PER A ARTISTES

Sant Miquel, 77 - Tel. 72 14 83
07002 PALMA DE MALLORCA

poesia de Roselló és un fet significatiu que a la seva biblioteca figuràs, com he tingut ocasió de comprovar, un exemplar prou usat del llibre *La poésie pure* de l'abbé Henri Brémond.

Una segona línia d'influència és la de l'estil neobarroc posat en circulació pels poetes castellans de l'anomenada generació de 1927, a rel dels entusiasmes suscitats pel centenari de Góngora. El poeta mallorquí aprofita aquest estil en alguns poemes de sumptuosa filigrana verbal i metafòrica, com són el titulat *Brollador*:

*L'àngel desinfla les galtes
i encén les flames de l'aigua,
entre ficcions d'incendi
i polèmica de nacles,*

o el bellíssim i alambinat sonet *A una dama que es pentinava darrera una reixa en temps de Vicenç Garcia*, escaient homenatge al rector de Vallfogona, una de les escasses figures memorables del barroc literari català.

I encara un altre aspecte de la poesia castellana del 27 --molt concretament de la de García Lorca i de la de Rafael Albertí--, el neopopularisme, es reflecteix en una sèrie de poemes graciosament i deliciosament lleugers, com són *Cançó després de la pluja*, *Oració per quan les donzelles tenen mal de cap*, i, sobretot, la magnífica *Història del soldat*, potser un dels poemes de Roselló-Pòrcel que han estat més divulgats.

Cal remarcar, finalment, la presència dels esquemes superrealistes en el plantejament i l'estructura de determinats poemes, en alguns dels quals són detectables, d'altra banda, ecos molt concrets de Rimbaud. Així,

*Les banderes, les proes dels grans
vaixells de l'aigua*

poden correspondre a:

*Les chars d'argent et de cuivre,
les proues d'acier et d'argent,
mentre que als voltants de*

*l'alba lassa i amarga dels desper-
tars marins*

hi ha la presència notòria del *Bateau ivre*, amb els seus "éveils maritimes" i les "aubes navrantes".

En aquest sector hem de situar el poema titulat *Auca*, que va ser motiu d'escàndol en els medis literaris mallorquins més conservadors i tradicionals. De fet, no hi havia per tant. *Auca* és una composició estructurada, més o menys, segons els mètodes superrealistes. Conté, emperò, tot un seguit d'elements reals i fins i tot anecdòtics del concretíssim horitzó ciutadà del poeta, mig sentimental i mig sarcàstic, de la Ciutat de Mallorca. Aquesta circumstància fa que *Auca* sigui difícilment intel·ligible, si més no en uns determinats nivells de lectura, per aquells que no posseeixin el secret, és a dir, que no coneguin certs detalls de la petita història de Palma i de la seva realitat en els anys trenta. I es tornarà un poema del tot obscur, ja irremissiblement opac, el dia que s'hagi esborrat per complet el record del Puig de Sant

Pere, del teatre Líric, dels cuplés de Carmen Flores, del passeig de la Riba, del vaixell Jaume I, de l'explosió del revellí de San Fernando, de les lleones del Born i de tantes i tantes coses que hi són al·ludides.

Al marge, tanmateix, dels corrents universals i més avançats del seu temps, hi ha la sensibilitat del poeta, delicada i tumultuosa alhora, que, com abans hem suggerit, frega actituds neo-romàntiques; unes actituds que l'aproximen a les tradicions més insignes, entre elles la de la mateixa Escola mallorquina, Quelcom d'això hi ha, paradoxalment, a *Auca*; però és a poemes com *Inici de campana* i, sobretot, *Castell de Bellver* on es fa patent aquest diguem-ne neo-romanticisme, que culmina en l'emocionant elegia *A Mallorca*, durant la guerra civil, escrita per Roselló pocs mesos abans de la seva mort i que és digna de figurar, juntament amb *El pi de Formentor* de Costa i Llobera i *La relíquia* de Joan Alcover, entre els poemes egregis de la nostra literatura.

Salvador Espriu, referint-se a Roselló-Pòrcel, va escriure: "Serví amb rigor una exigent vocació, es conservà fidel a un esperit i a una llengua i fou, enmig de tot, afortunat (...) Conegué amb amor els límits de la seva illa i de la seva ciutat, somrigué als seus somnis davant una mar perfecta i pagà amb uns quants versos autèntics la vana agitació d'haver viscut".

Amb tot, és impossible de deixar d'imaginar i d'enyorar l'obra que ja no pogué fer el poeta mort a vint-i-quatre anys. Es torbador pensar quin hauria pogut ésser el pes d'aquesta obra en la nostra poesia, en la poesia dels Països Catalans. La vida de B. Roselló-Pòrcel no estava destinada a ser una vida breu. Però la tragèdia havia planat damunt la terra, i

*entre udols de sang i pols
esdevení l'aventura.*

Mallorquidea

«Prêt a porter»

Velázquez, 6 tel. 722198

Avda. Compte de Sallent, 12 · Blanquerna, 3

tel. 756745 · PALMA

PER A UNA LECTURA METAFÍSICA DE IMITACIÓ DEL FOC DE BARTOMEU ROSSELLÓ PÒRCEL.*

GABRIEL SEGUÍ I TROBAT

Imitació del foc de Bartomeu Rosselló-Pòrcel, la seva obra cabdal i dissortadament la darrera, ha estat objecte de moltes lectures, que han desvetllat l'extraordinària i sorprenent profunditat del pensament del poeta mort just al llindar de la vida.

Ara, què entenen per *lectura metafísica*? Doncs si entenem la metafísica a la manera aristotèlica com la ciència que abasta el coneixement de la causa última i de la naturalesa de la realitat (*metà tà físicà*: perquè suposa un major grau d'abstracció que la Física, la ciència que tracta de les realitats sensibles), la nostra lectura haurà d'escatir quin és el fonament últim de la realitat, segons Rosselló-Pòrcel.

La clau de volta de la concepció del món de Rosselló és el símbol del foc i deimsímbol perquè es tracta d'una categoria metafísica, d'una abstracció de la realitat, que ultrapassa la pura experiència sensible. Segons Josep Palau i Fabre, aquesta simbologia té quatre arrels (1):

- el llibre de Gabriel Alomar, *La columna de foc*, tot i que ja ens adverteix que aquí el foc és un símbol de caràcter neoclàssic.

- el renovellament dels estudis presocràtics que dugueren a terme, entre altres, Eugeni d'Ors, Joan Creixells i Xavier Xubiri i que Rosselló degué conèixer en els seus contactes amb els estudiants de Filosofia a la Universitat.

- l'estrena de *La dansa del foc* de Manuel de Falla, que tingué un gran ressò.

- l'obra de Gaston Bachelard, *La psychanalyse du feu*, malgrat que Palau i Fabre mateix troba que ja és una font més difícil de comprovar.

Aquests són els antecedents immediats de la cosmovisió de Rosselló, però és que el foc és l'element primordial del món en la filosofia d'Heràclit (2).

Segons Heràclit, totes les coses estan en moviment, res no està fix,

panta rei, segons la famosa frase que se li atribueix. Ara bé, aquest esdevenir constant de l'univers (la multiplicitat) té la seva racionalitat, la lluita de contraris, la tensió de la qual és essencial per a la unitat i l'existència de l'U. Des d'aquesta perspectiva, el foc és l'essència de totes les coses perquè viu alimentant-se d'una matèria heterogènia, a la qual consumeix i transforma en part de si mateix, i el món "és un etern foc vivent, que s'encén i s'extingeix segons pertoca".

Rosselló reprèn aquesta concepció i basteix un procés paral·lel de mitificació i d'interpretació de la realitat. Aleshores podem entendre per què l'obra es titula *Imitació del foc*: perquè es tracta de reproduir en la poesia aquella eterna i substancial dinàmica del món que capta el poeta.

De tota manera, com diu Josep Ma Balaguer, "no hi ha, a *Imitació del foc* cap poema en què l'expressió d'aquesta concepció última del món (el

foc) es converteixi en el tema central" (3). Rosselló usa més bé un seguit de símbols i d'imatges que fan referència al foc. En aquest sentit i en primer lloc, hem de recordar que dues de les tres parts del llibre al·ludeixen el foc: *Fira encesa* i *Arbre de flames*. La iconografia del foc és ben abundosa i fixem-nos que abasta tota la realitat: "crit de flama, clam de vent" (*L'illa dels amants*: l'amor), "Cases cremades, negres" (*Pont del vespre*), "la murada de ponent/ plena d'estàtues blanques sobre el mar/ incendia la Catedral amb palmeres polsoses" (*Auca*), "carenes i serrals cremen altíssims" (*Tragedia espectacular*), "riu encès que passa" (*El captiu*), "La meua vida es lliga a tu/ com en la nit les flames a la fosca" (*A Mallorca, durant la guerra civil*). En aquest sentit, el foc es converteix en l'element primordial al qual fan referència tots els estrats de la realitat, des del grau més gran d'abstracció (l'Amor) al poeta mateix, en un procés d'interiorització i d'assumpció de la realitat, a partir de l'eterna dinàmica del foc.

El símbol del foc, però, és un element ja present a *Nou poemes* i també a *Quadern de sonets*. D'aquest darrer recull, és especialment significatiu *Sonet marí*, en què "els sols vibrants" són els referents de l'amargor del poeta davant la contradicció de la realitat.

No hem d'oblidar, però, que hi ha també dos símbols que complementen el foc: el vent i la llum.

Efectivament, el vent revifa el foc, l'alimenta, en certa manera, i en estimular allò que és el bessó de la realitat, esdevé ell mateix un element vivificador. Hi ha un fragment especialment significatiu a *Només un arbre*:

Alè de vent, enlaira
les campanes i el cant de les barques"

Aquest "Alè de vent" recorda ben bé el "vent que aletejava sobre les aigües" del llibre del Gènesi i que era allò que revelava la presència creado-

ra de Déu en el món caòtic primigeni. El *ruah* de Déu era un alè vivificador com el de Rosselló.

D'altra banda, la llum que neix del foc és allò que permet descobrir la veritat última de les coses:

"Per a mi t'atansaràs al riu encès que passa, a la llum que defineix les coses"

La llum presenta al caire positiu del foc i corona tots els moments fonamentals de la vida dels homes, com en "la primavera nova", imatge del renovellament de l'home. I, és clar, el contrari de la llum és la foscor, la nit, signe de la mort i de l'anorreament físic i existencial de l'home, fruit de la incapacitat de copsar el fonament últim del món, la lluita de contraris que anima tota la realitat.

La concepció metafísica de Ros-

selló-Pòrcel suggereix una profunda mística del món en què l'home està integrat, en el sentit d'una reflexió que cerca l'arrel última de l'existència de l'home, no en un univers caòtic, sinó essencialment contradictori, una con-

tradició que també travessa de cap a cap la seva vida. Podem qualificar aquesta cosmovisió d'essencialment laica, perquè no hi apareix per res Déu com l'U que fonamenta tota la realitat. Sembla, doncs, que el poeta s'acarra a un univers, l'origen del qual no sap, si no és la dialèctica, però que el penetra fins al moll dels ossos i lluny d'empetitir-lo, el transfigura i dóna sentit a la seva vida.

*ROSSELLO-PORCEL, Bartomeu; *Obra poètica*. Editorial Moll. Palma 1985 (5a)

(1) PALAU I FABRE, Josep: *Actualitat i perennitat de Rosselló-Pòrcel a Lluç* (març 1978), 3-5.

(2) COPLESTON, Frederick: *Historia de la filosofia*, I Grecia y Roma. Ariel. Barcelona 1977, 51-59.

(3) BALAGUER, Josep Ma: *Imitació del foc de Bartomeu Rosselló-Pòrcel: una concepció del món, del poeta i de la poesia*, a *Els Marges*, 21 (gener 1981), 27-45.

ARA, TOT UN POBLE ES LLIGA A TU, COM EN LA NIT LES FLAMES A LA FOSCA...

(Carta d'amor a Bartomeu Rosselló Pòrcel)

JOAN PLA

Són ja cinquanta anys, vell amic, estimadíssim mestre Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Ara fa cinquanta anys que, tuberculos de fam i guerra, te n'anares definitivament a l'altre món tan jove, car no tenies ni tan sols vint-i-cinc anys quan la mort truncà el teu camí, a Barcelona, l'any 1938.

Em conta la vídua d'en "Gafim", Maria Antònia Sureda Sancho, que el seu marit, al cel sia també, fou el teu amic coral i em diu que és estrany i trist i injust que els joves polítics actuals, tot i que són amants de la lliber-

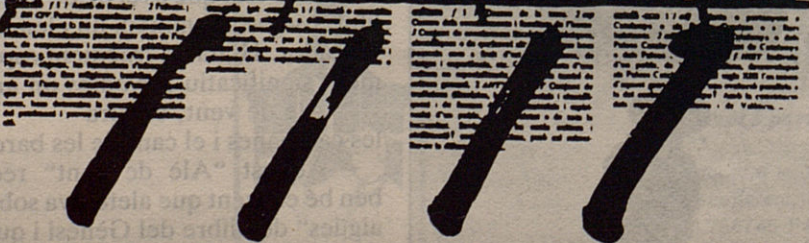
tat i de la cultura, s'oblidin de les vertaderes arrels i amistats de la teva vida. Jo, a penes un infant banyat quan tu te n'anares, he conversat molt i llarg amb persones que et tractaren i conegueren a fons. He llegit, és clar, la teva obra poètica i gairebé tot el que s'ha escrit sobre la teva tasca artística i sobre la teva biografia. Estic molt agraït al company i amic periodista Gabriel Fuster Mayans per la seva "Nota biogràfica", referida a tu i publicada, l'any 64, per Editorial Moll, i també als amics i companys d'ofici

Francesc de Sales Aguiló i Forteza, Salvador Espriu, Carles Riba, Miquel Dolç, Josep Maria Llompart de la Peña, Blai Bonet i Maria Aurèlia Campany pels seus escrits sobre la teva personalitat. Ara mateix, com ho feia un temps a l'hora d'escriure, tenc una cançó formidable en el meu escriptori de Maria del Mar Bonet. Es el teu "Inici de campana", un poema que, per la música i l'aire que li dóna Maria del Mar, em recorda els meus vells jardins vibrants de flors i de nit a Rabat i altres indrets de la meua perpècia periodística per la morisma. També m'ajuda a escriure amb el cor la veu de la filla de l'amic i amat Joan Bonet, quan canta el teu "Sonet", aquell que diu: "Passant per la finestra sóc el vent i tot és com un alenar florit". I res no "tomba les grans fondàries de l'oblit", sinó que tot és, en mi i per tu, agulla, fúria i foc en el meu pit...

Amb la teva mort primerenca es perdé el gran poeta de Palma. La guerra s'endugué, per la mort i per l'exili, els grans professors que t'educaren a l'Institut de Ciutat. Gabriel Alomar i Villalonga, el teu iniciador literari, publicava en catellà perfecte "El

«EL MIRALL» amb el suport:

Fundació congrés de cultura catalana

sorbo del heroïsmo" i "La formació de sí mismo (el diàleg entre la vida y los libros)", just l'any que tu començaves a rebre les seves primeres lliçons. Quan tu morires, Alomar era a Barcelona, i escrivia a la revista del seu fill Victor -"Mallorca reconstituïda"-, un parell d'anys abans de la seva mort a Egipte. Sebastià Font i Salvà, el director de l'Institut, primer professor teu de filosofia i ètica, morí el 36. Ferbal, Docmael López Palop i tots els republicans que conraren el teu esperit receptiu deixaren, amb la seva desaparició, les portes de l'oblit ben obertes. S'imposà la raó de la força sobre la força de la raó de tot un poble, malalt d'odi. Malgrat tot - i cal parlar amb justícia - a l'any 1949, quan el poder omnímode era dels dictadors i el país no anava de poesies, sinó de branca i repressions, Edicions RODA, de Palma, publicà la teva "Obra Poètica", amb un proemi de Salvador Espriu i amb una introducció de Miquel Dolç, que acaba de dir a un periodista i escriptor local que no tornarà mai a Mallorca, perquè l'ambient cultural de l'illa és massa pobre. Abans de la guerra, al 1934, ja ens havies deixat el "Quadern de sonets", publicat per la Impremta Altés de Barcelona, i la "Imitació del foc" es publicà l'any de la teva mort, el 1938, a les Edicions de la Residència d'Estudiants de Barcelona, on vas compartir cambra i vivències amb Gabriel Fuster Mayans, "Gafim". Des de l'any 49, doncs, els estudiants i lletraferits del país pogueren llegir la teva obra. Jo, que tenia aleshores tretze o catorze anys com els meus condeixebles de l'Institut, Josep Moll Marquès i altres de claríssim cognom literari i artístic, no escoltàrem mai cap mot sobre la teva obra a les classes de Literatura que ens predicava aquell sant home, pietós i puntual, el professor Ignasi Ribas i Muntaner.

El cel de Mallorca, quan morires a Barcelona, era un cel mussolinià. Amb escriptura llatzerada, pel juny de l'any 1923, Tomeuet del carrer de Sant Llorenç al barri mariner del Puig de Sant Pere, una mica, només una mica, més vell que en Pere Bonet, el cantautor que feia ballar, ben aferradets i sentimentals, el marquès de Villaverde i la filla de Franco, escrivires la teva redacció d'ingrés al batxillerat. Jo he vist el teu examen i ningú n'ha parlat mai, d'això, perquè, és clar, no té importància. Vas escriure el següent pa-

ràgraf, sense cap errada ortogràfica, en castellà, tal com vos ho dictava don Pep Tous i Maroto, aleshores auxiliar de Literatura del teu gran professor Gabriel Alomar i Villalonga:

"Llegaron en estas pláticas al pie de una alta montaña, que casi como un peñón estaba sola. Entre muchos, corría por su falda un manso arroyuelo y hacíase por toda su redondez un prado..."

He volgut recordar aquest petit detall de la teva biografia escolar, perquè vull fer un comentari, per ventura polèmic dins l'àmbit actual de la nostra normalització lingüística: vosaltres, els grans i ja clàssics escriptors

del nostre idioma, mallorquins, valencians i catalans, escriguéren un català correctíssim, perquè mai no menyspreàreu la bellesa i la grandesa de la llengua castellana. Ara, malauradament, els nostres escriptors joves, bé perquè no en saben pus, bé perquè estan massa enverinats per qüestions polítiques i esdevenen sectaris, escriuen un castellà molt dolent, ple de turpituds voluntàries i errades sintàctiques que ni el més ase de la classe hauria escrit en el teu temps.

¿Vols que parlem, a part de l'estudi crític i científic de la teva literatura, fil per randa, dels detalls sociològics que configuraren la teva adoles-

cència a l'Institut de Ciuta ? Les dades que tenc a mà són inèlites, gran poeta: de la teva promoció estudiantil, és a dir, dels al.lots que van i'er l'ingrés pel juny de l'any 1922 hi ha Marià Villangómez i Llobet, d'Eivissa, i no s'hi troben, com sempre s'ha dit, el nom i els cognoms de Miquel Dolç i Dolç, de Santa Maria del Camí, de la vostra edat poc més o menys, nat l'any 1912, i que començà més tard, al 1934, el seu batxillerat, i fou el primer escriptor que publicà un llibre, després de la guerra -"El somni encetat", 1943 -, i que sempre ha estat considerat com a integrant de la "generació perduda" en el triumvirat literari que formàreu tu, ell i Villangómez.

Vet ací una llista de companys que van jugar i gaudir i, potser, patir amb tu, a les aules de l'Institut i als carrers de Palma, quan "La Filadora" era un gran comerç al carrer dels Oms, quan l'equip de futbol "Alfonso XIII" encara no es deia "Real Mallorca" o quan el general Sanjurjo visitava Mallorca i s'hostatjava a can Joan March i els "Hermanos Alomar" curaven les purgacions dels mallorquins i forasters d'aquella societat beata, conservadora, liberal i bagassera dels anys vint. Vet ací la llista, només dels qui, per orde alfabètic, s'asseien vora tu, amb cognom començat amb "R": Antoni Rabassa Oliver, Jaume Riera Díez, Antoni Riera Fiol, Pau Rigo Coll, Lluís Ripoll Arbós, Francesc Ripoll Oliver, Pep Maria Riutord Villalonga, Francesc Roca Cabanellas, Andreu Roca Lassalle, Joan Roca Cabanellas, Antoni Roses Maner, Rosa Rosselló Clar, un Bartomeu Rosselló, com tu mateix, que era Galmés de segon llinatge, tu, Rosselló Porcel, sense musicalitzar amb l'accent greu el segon cognom, Andreu Rosselló Clar, Pep Rotger Villalonga, que se n'anà a estudiar amb els Pares del Sagrat Cor,

Melcion Rotger Mestre, Francisco Javier de la Rosa Mayol, un any més vell que tu, encara viu, gran esportista, casat amb una néta d'Antoni Maura, Alícia Maura, i que està al front del "Club de Mar", que fundà els "Astilleiros" o les drassanes de Palma i que tingué també la fàbrica "Prips" de cervesa que ara es diu "ABC", Llorenç Rover Quetglas i Mateu Rullan Bauçà. A més a més, cal recordar n'Avessa, el gran periodista esportiu Lamberto Cortés, Francisco Javier Giménez González, també periodista i director de "Balears", Pep Font i Trias, gran filòsof, Bartomeu Mestre i Mestre, psiquiatra, Pep Ferragut, arquitecte i gran militant d'Acció Catòlica, que morí assassinat per uns delinqüents maricons que li esclafaren el cap amb una pedra quan ell els va treure de la presó, Josep Sabater Mut, el jesuïta, Nicolás Saggesse Figuerola, aquell capellà de la guerra i dels militars de Franco, l'esmentat "Gafim", amic teu íntim, des de l'Institut fins a la teva mort, a Barcelona, quan ell estudiava Dret i tu eres el deixeble predilecte de Carles Riba, com ho havies estat de Gabriel Alomar a Palma; la professora Rosa Obrador Parpal també pertany a la teva promoció, encara que acabà el batxillerat un any abans, el 1928. Te'n podria anomenar més de cent, del teu curs, i puc assegurar que tots, si fan memòria, diran que tu, malgrat la teva dissidència bàsica de "l'Escola Mallorquina", vas ser la gran esperança de la poesia illenca.

La porta estava oberta de bat a bat, cap a una possibilitat poètica de valor immortal. No tenies encara devuit anys i ja omplies pàgines a "La Nostra Terra", quan la dirigia Toni Salvà Ripoll, i Conrad Domènech lluitava per la normalització lingüística i ens parlava del bilingüisme a l'escola, tal com ara, però amb un bri de seny i

tolerància més raonables, i publicaves aquell "Madrigal" que finia així: "Meravellosament/ me sonrigué la vida".

Hem vaporizat el temps de la memòria. Hi havia en el teu temps d'infantesa, a frec de la mar de Ciutat, pescadors i menestrals que res no sabien de la teva inquietud cultural. Arribaven notícies d'Europa en aquella societat decadent i plàcida de "Mort de dama" i tu anotaves l'existència d'orquestrats moderns, sud-americans que sonaven aires afrodisíacs, per a vosaltres, al.lotets aïllats i plaents, gairebé frenètics i torbadors. Ara, quan Maria del Mar Bonet canta a París les teves cançons, amb aqueix so moresc tan oportú, de la nit clandestina de París dels teus anys joves i definitius, ens arriba, tot i passant per Barcelona, l'aire essencial dels teus poemes: el cel lucífer, mussolinia, el foc allargat en ombres esvalotades, l'albesa moral dels mallorquins transhumants dels anys trenta, la cruïdora enyorança d'un temps perdut que ni el mestre Proust sabé cercar i trobar...

Al cementiri de Palma, quan ens trobam enrevoltats de gestors polítics de la cultura actual, l'únic homenatge que et podem retre és el del silenci penitent pel silenci d'ignorància que hem cultivat durant cinquanta anys. Perdona'm, bon amic i mestre, la possible ufania d'aquesta carta d'amor que ha gosat d'escriure el darrer dels escriptors mallorquins, un felanitxer que es resigna amb la dubtosa glòria del bilingüisme forçós i militant. Déu vos guard, gran poeta, mentre els meus angelots betzarruts volen pujar l'escala de la generació perduda...

Embat

llibres

Pge. Part. Papa Joan XXIII, n.º 5-E
Centre Comercial "Los Geranios"
07002 Palma de Mallorca Tel. 71 33 50

El divendres obert tot el dia

**Llibreria
Jaume de Montsó**

Passatge Joan XXIII, 1-B
"Los Geranios"
Tel. 72 19 31

07002 PALMA DE MALLORCA

“HIPOTECA DE CUROLLES”

RAFAEL CRESPI

Darreries de Febrer. Punt i final a les declaracions de l'honorable Cañellas. Confusió diglòssica: cartells en català -Terra de tots- estamos en España- i articles a la premsa en castellà -así nos entienden todos. Visca la Im-moralitat.

Primer de Març, cinquè aniversari de la nostra autonomia, suplement a *El Día* per celebrar l'avinentsa titulat “Cinc anys...”, el títol, una simple façana, a dintre tot en castellà: Triays, Albertís, Quetglas, l'entrevista de Cañellas, tot. Quan acceptaran, entendran i assumiran aquell article de l'Estatut que diu que el català és la llengua pròpia de les Balears?. Quan donaran llum en comptes de fum? Vergonya, Cavallers, vergonya...

Mitjans Març: Discussió del projecte de llei de Televisió Privada al Senat. Ja es sap que la TV privada és una TV teledirigida i plena de restriccions: No es pot fer propaganda electoral, la participació de capital de les empreses no és lliure, tanta sort que no s'han empescat en fer los connectar

amb els Telediaris... Però cap restricció, cap regulació per l'ús de les llengües no castellanes als seus territoris propis -altra volta l'article 3:3 de la Constitució per capell-. Francesc Ferrer i Gironés -senador independent català però que vota amb el PSOE- predicant dins el desert del PSOE. El pseudo-federalisme també enmudeix. Al carrer de la Puresa, pura indiferència i sucursalisme. La premsa illenca, silenci total sobre aquesta qüestió. L'alienació avança. Els fonaments de futur callen i fan el joc a la majoria de progrés.

Mitjans Març (bis): La llibertat d'expressió, la premsa oberta i plural ataca de bell nou. Al *Diario de Mallorca*, comunicat de la CENC, OCB, STEI, per protestar contra la no inclusió de la llengua catalana a les PAU (Selectividad), espai dedicat: un quart de columna i a un racó ben petit. En canvi, per dir que TV4 no afavorirà la normalització del mallorquí (sic), uns bons titulars i una plana espaiosa per explicar-ho -S'atreviran a dir mai que

la TVE fa anar en orris el genuí accent andalús?-. També bons titulars i un terç de plana per explicar que a Dret no volen ensenyament en català; després, per enmig et trobes que la font d'informació és una revista interna d'alumnes de la pròpia facultat, s'omet, no s'indaga -no interessa- la possible filiació ideològica de la revista o dels autors. Tampoc no es fa esment a altres informacions. Tot sigui per donar branca...!

Per acabar, quatre flors venture-res: El nostro Compromís d'Ueme-quin compromís? amb què?- ja està prou diluït. Miquel Pasqual o no sap català o no el vol escriure públicament. Pep Moll també convendria que fes quatre classes particulars als seus escrivanets de gasetilles, si no el practica, en venir temps d'eleccions, sols no el sabreu escriure ni per parlar de la nostrada cultura. Un consell humil a AP, triau un portaveu que parli català, parlant castellà és la manera més ràpida i segura de perdre les nostres estimades “modalidades”. Un altre consell, aquest per a les Juventudes Socialistas; en organitzar algun congrés, convenció, sarau o saragata a Mallorca pensin que també parlem català i així a l'hora de fer el cartell que presideixi la sala d'actes, el facin també en català. Malgrat que el Congrés sigui internacional, el català no us espenyava gens la vasa... Per al nostre Bisbe usarem tota indulgència possible i per aquesta vegada li perdonarem dos pecats venials que ha comès.

SUPERXANSAS

Carrer Major, 27 - Telèfon 58 16 18

FELANITX

NOTA DE LA REDACCIÓ:

L'article de Pere Morey **LOGOGRAFIA D'UN PAISATGE ANTIC**, aparegut a **EL MIRALL** 15, sortí -la part poètica- sense cap accent i amb una composició defec-tuosa. Les dues coses són de la responsabilitat exclusiva de la Redacció i de la Maquetació de la revista, i en cap cas imputables a l'autor. Ho lamentam i demanam disculpes als lectors i, òbviament, a l'autor.

EXCURSIÓ

DE SON OLEZA A BANYALBUFAR PASSANT PELS TERRENYS PALEOZOICS DEL PORT DEL CANONGE

GASPAR VALERO I MARTÍ

Itinerari

Carretera C-710 - Son Oleza - Mirador del Puig de la Moneda - La Cova - L'Hort de la Cova - La Cova - La Casa Blanca - Port del Canonge - Platja de Son Bunyola - Camí de la Volta del General - Camí de la Galera - Banyalbufar.

Orientacions de camí.

Partim de l'inici del camí de Son Oleza que es troba a la carretera de Valldemossa a Banyalbufar (C-710 Pollença-Andratx, a l'altura del km 72,900), a dos quilòmetres escassos de Valldemossa, sota l'ombra del puig de la Comuna de Valldemossa i de la mola de Son Ferrandell. En pocs minuts i per ample camí arribam a les cases de Son Oleza. Constitueixen un bon conjunt arquitectònic, ben representatiu de les cases de gran possessió.

A l'esquerra de les cases (direcció Sud-Oest) trobam un estret camí que va pujant cap al mirador del puig de la Moneda. Abans d'arribar-hi, just co-

mençant el coster, podem passar per un antic i interessant hàbitat pre-talaiòtic (2000 a. J.C.), actualment excavat per l'arqueòleg W. Waldren. El camí es perd però arribam sense problemes al mirador. Actualment es troba enrunat. Forma part de la xarxa de miradors fets construir per l'Arxiduc Lluís Salvador, ja en els límits sud-occidentals de les seves possessions. Representa el minaret de la gran mesquita de la ciutat de Cairuan.

Davallam del puig de la Moneda en direcció oest i passam per la urbanització "George Sand" fins enllaçar amb el camí de descens cap a l'Hort de la Cova. És una via ampla, no molt antiga i bastant abandonada. La baixada

és vertiginosa i se'ns ofereix una ampla vista de la mar i de la costa que és d'agrair. A mesura que avançam disminueix el ritme de descens fins que arribam a la contrada coneguda amb el nom de la Cova. Deixam la direcció oest, que ens conduiria directament al Port del Canonge, i ens desviam cap a la mar, en direcció nord. Arribam a una bella i solitària platja, la Platja de l'Hort de la Cova. És un lloc de gran interès geològic, ja que s'hi troben els únics afloraments de l'era Paleozoica coneguts fins ara a Mallorca. Han estat descoberts fa pocs anys i per veure'ls hem d'anar vora mar un centenar de metres, cap al nord-est, mirant cap a la Marina de

Horari

7 min.	- Carretera C-710/ Km. 72'900
	- Cases de Son Oleza.
28 min.	
	- Mirador del Puig de la Moneda
60 min.	
	- L'Hort de la Cova
20 min.	
	- Can Sales
15 min.	- Port del Canonge
10 min.	- Platja de Son Bunyola
45 min.	
10 min.	- Aljub del camí de la Volta del General. (creuer cap a la Galera)
	- Camí de la Galera
15 min.	- Banyalbufar

Total: 3h. 30min.

(Temps aproximat de marxa, sense tenir en compte les aturades)

Valldemossa. És una petita franja d'uns quaranta metres de llarga per uns vint-i-cinc a la part més ampla. Són roques metamòrfiques de color negre, envoltades per les roques vermel·loses secundàries (Triàsic inferior).

Tornam a pujar pel mateix camí, passam vora les cases de l'Hort de la Cova, i a poc més de cinc minuts voltam per una desviació del mateix camí cap a la dreta, abandonat el camí per on havíem davallat. Més envant arribam a una cruïlla de camins. Agafam el de la nostra dreta, en direcció a la mar, que ens du a Can Sales. Per darrera la casa avançam en direcció al Port del Canonge. Abans passam per la Casa Blanca, mantenint una certa altura sobre la mar. Del Port del Canonge, avui lloc d'estiueig i de segona residència, especialment de gent del veïnat Esporles, i antigament port de pescadors, ens traslladam a la propera platja de Son Bunyola, bon lloc per dinar i recuperar forces.

Novament ens trobam de partida, ara pel camí de la Volta del General que, amb bones vistes sobre el mar, ens durà fins a Banyalbufar. Abans, però, coincidim amb el camí de Son Bunyola, fins passar a prop de les cases, però sense arribar-hi, ja que el camí que hi va pren una desviació cap a l'esquerra.

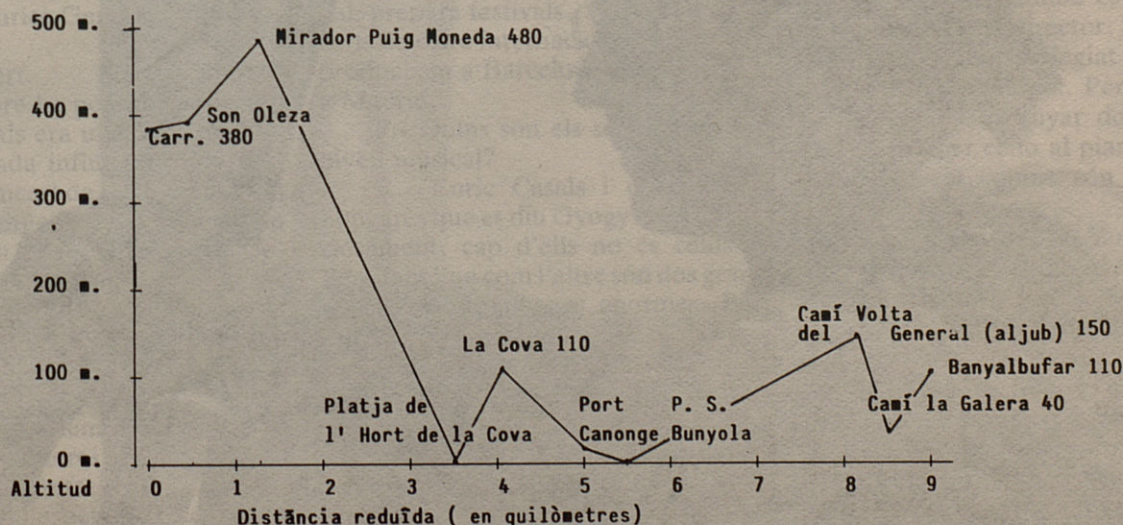
Anam mantenint una lleugera i fàcil pujada per l'ample camí i abans que aquest desemboqui a la carretera, prop de Banyalbufar, ens desviem cap a la nostra dreta, just a la vora d'un

aljub modern, davallant en direcció a la mar. Immediatament trobam una explanada rodona d'on surt per l'esquerra un tirany que davalla entre pins fins al camí que va de Banyalbufar cap

a la Galera, prop del mar, però encara a certa altura. Només resta un quart d'hora curt de pujada per arribar al poble de Banyalbufar i, entre marjades, acabar l'excursió.

Tall topogràfic

ENTREVISTA

LLUÍS CLARET: L'HEREU DEL MESTRE CASALS

PERE ESTELRICH I MASSUTÍ

El vaig sentir per primera vegada a València, un estiu de fa uns quants d'anys. En fa tres, novament l'escollírem a l'Auditori amb algunes de les suites de Bach per a cello sol. Lluís Claret ha tornat a Mallorca per interpretar com a solista en el Concert en re de Haydn amb l'Orquestra Simfònica Ciutat de Palma. Joan Company dirigí la vetlada, que tancà el cicle de l'Ajuntament "III Setmana de Música Clàssica".

Amb el músic hem mantengut una conversa tot just acabada la seva actuació a la Sala Magna.

R.- Es tracta d'un típic concert de l'època clàssica, comparable en estil als de piano de Mozart. Amb un tímid però molt interessant diàleg entre el solista i l'orquestra. Diàleg que ja pro-

fetitzava el dels concerts de Beethoven.

P.- Dels dos concerts per a cello de Haydn, amb quin es queda?

R.- Musicalment amb aquest, és el més profund, el més vertader. L'altre, és com a més lleuger, un concert de joventut, ple de virtuosismes. Però aquest és molt més interessant.

P.- Curiosament, vostè té enregistrat l'altre.

R.- En efecte. Ho vaig fer fa uns anys juntament amb el de Boccherini. Aquest, en canvi, no el tinc enregistrat.

P.- Com les suites de Bach, de les quals només en té dues en disc...

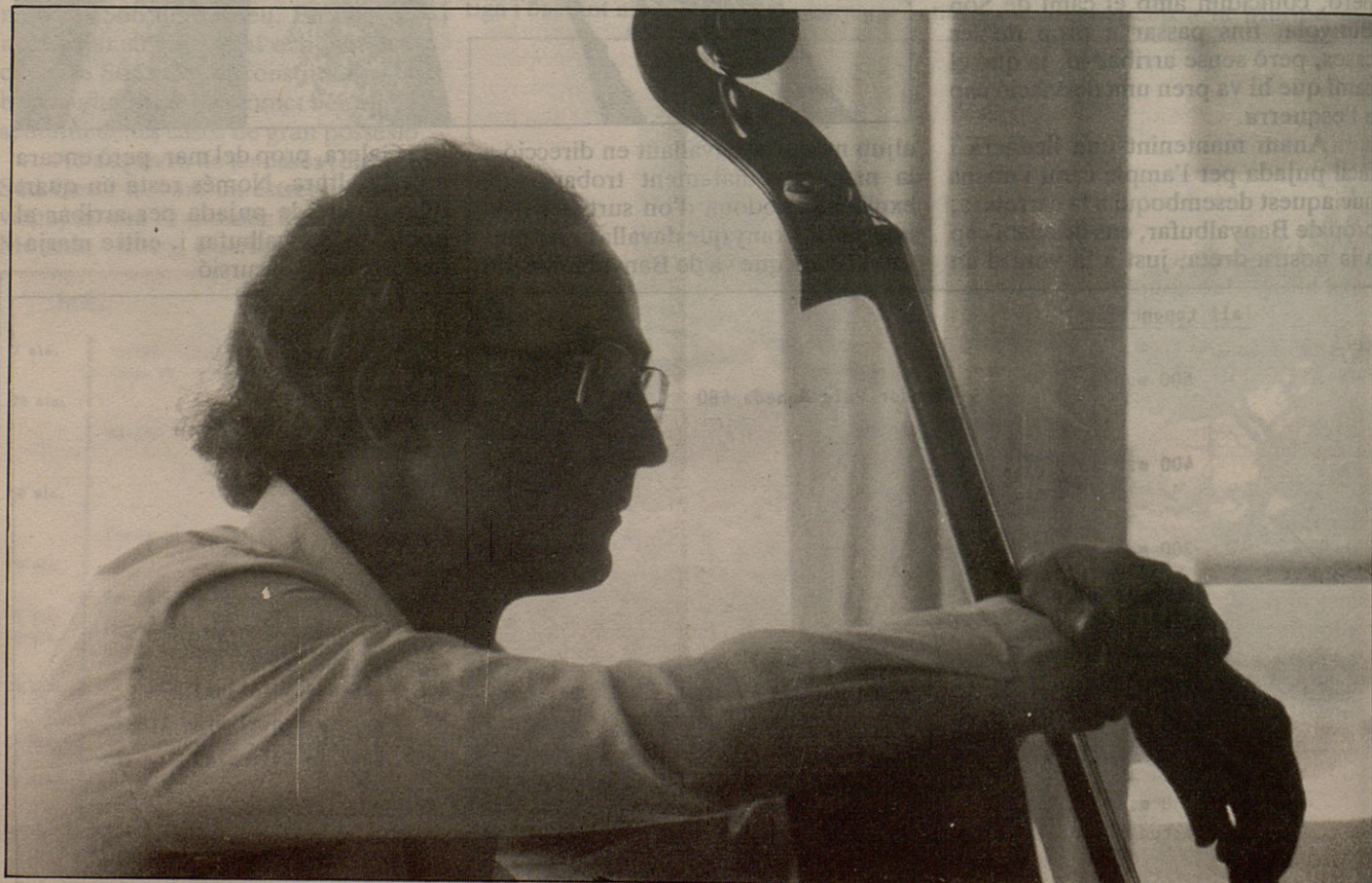
R.- Sí, només tenc la tercera i la primera. Les vaig fer fa cinc o sis anys.

P.- Què pensa del món del disc?

R.- El disc és necessari per donar-

se a conèixer. És evident que es tracta d'un mercat de milions de persones. Però, per perfecte que sigui, un disc mai no podrà suplir un concert al viu. I això que hi ha vertaders fanàtics del disc i aficionats a la música que van a un concert amb el punt de referència d'una interpretació concreta, la qual només coneixen a través de l'enregistrament. Trobo que és una mica exagerat i es perd el gust per la música. Bé, no serà tan perfecte com un disc, el que es dona en un recital al viu, el corrent que s'estableix, la cosa espiritual... El disc no ho pot aconseguir. I no parlo d'interprets diferents, sinó del mateix.

P.- ¿Vol dir que hom interpreta diferent en un estudi que davant un auditori?

R.- És clar. Un disc es fa a trossos. Hi ha alguns discos enregistrats en directe. Aquests s'assemblen una mica més a un concert però tampoc no són el mateix ja que hi ha uns aparells enmig. La transmissió és una altra. El que pot transmetre aquell intèrpret com a vibracions en un disc no es produeix.

P.- Un públic diferent li inspira un programa diferent?

R.- És una utopia parlar de programes adequats a cada circumstància. Segons l'ambient o segons el propi estat d'ànim de l'artista seria ideal elegir el programa. Però és impossible, almenys en el meu cas.

P.- Friedric Gulda ho fa; improvisa el programa en el moment de sortir a l'escenari.

R.- És veritat, però és un pianista i ho pot fer. Jo no.

P.- Per què el violoncel?

R.- Suposo que ser fillol de Pau Casals i sentir a casa parlar molt d'ell des de petit, doncs m'ajudà a triar aquest instrument.

P.- Casals, és un miracle?

R.- Suposo que ho dius parafrasejant el propi mestre amb allò de "BACH és un miracle". Doncs sí, Casals és un cas únic, totalment únic. Podríem dir el mateix de Rostropovich o de Tortellier..., però el nivell de Casals, la profunditat amb què tocava i la naturalitat, no hi ha arribat ningú. I tenint en compte una època en la qual hi havia realment pocs solistes.

P.- I com a director d'orquestra?

R.- Realment, no estava a la mateixa altura que com a solista.

P.- Existeix un enregistrament del Concert de Haydn dirigida per Casals i amb Maurice Gendron com a solista.

R.- És cert.

P.- Sempre he pensat que com a director, Casals era una mica heterodox. Tal vegada influït per la versió del cinquè Concert de Brandeburg, en la qual substitueix el clave per un piano; o per la lectura de llibre de Corredor...

R.- Era una època en la qual la música barroca s'interpretava en pla romàntic. No existia el corrent d'anar a cercar la interpretació fidel, com ara es fa. Eren altres temps.

De totes maneres, quant a les suites de BACH, dintre del seu context crec que tenen l'esperit barroc: un esperit de llibertat musical.

P.- El cello, és un instrument a reivindicar, encara?

R.- Actualment és prou conegut, Déu n'hi dó! A moltes escoles de Música, de les que han sorgit en qüestió de cinc o sis anys hi ha un creixement d'alumnes de violoncel.

P.- Per què han sortit aquestes escoles?. A Mallorca també hi són. Molts de pobles tenen la seva. Sembla que és un fenomen constant a diferents llocs.

R.- Com que els Conservatoris oficials funcionen tan malament, hi ha hagut una demanda, per part de la gent jove, que ha obligat a aquesta solució. I he de dir que es fa bé, dintre de les possibilitats de cada indret.

P.- Catalunya és un punt de referència quant a música?

R.- En quin sentit?

P.- Hi ha més afició, més concerts, més músics?

R.- Més músics, potser sí. Però a nivell de concerts i activitat musical en general tal vegada Madrid va al davant. Has de tenir en compte que enllà hi tenen seu dues grans orquestres com són la Nacional d'Espanya i la de la Radiotelevisió.

P.- Però, per exemple, mentre que Barcelona ha mantengut un Liceu, Madrid ha descobert l'òpera darrerament.

R.- Tens raó. De totes maneres no és que Madrid sigui millor o pitjor, sinó que tenen molts més diners per a la Cultura. Amb el traspass de competències a les Comunitats Autònomes el ministeri s'ha trobat amb un excés de milions que li permet fer coses a Madrid: ha creat la JONDE, ha ampliat la plantilla de l'Orquestra Nacional, prepara festivals... I quant a concerts de caire internacional, els que es produeixen a Barcelona també es fan a Madrid.

P.- Quins són els seus padrins a nivell musical?

R.- Enric Casals i un pianista hongarès que es diu Gyogy Sevak. Curiosament, cap d'ells no és cellista. Però tant l'un com l'altre són dos grans músics, dos pedagogs enormes. Puc dir que són les persones que m'han ensenyat més. I després, com a violoncellista, doncs Radu Aldulescu.

P.- Com fou que Casals l'apadrinà?

R.- Era molt amic del meu pare i tant els dos exiliats a França el meu pare li ho demanà i ell accedí.

P.- Quin instrument utilitza?

R.- Normalment un Gabrielli de Florència de 1756, l'any que va néixer Mozart. Puc dir que és anterior al concert de Haydn que acabo d'interpretar. El tinc des de fa quatre anys.

En algunes ocasions faig servir-ne un fet per a mi per un francès que es diu Wateleau. Però poques vegades.

P.- Què prepara?

R.- Amb el "Trio Barcelona" hem tret un disc, el primer, amb el Trio de Ravel i el Shostakovich. N'hem enregistrat un segon que sortirà cap a la tardor amb el triple Concert de Beethoven amb l'English Chamber Orquestra, dirigida per Edmon Colomer.

Quant a concerts futurs, d'aquí a l'estiu he d'anar a França amb el meu germà Gerard i pel nord d'Espanya.

● El nivell de Casals, la profunditat i la naturalitat amb què tocava, no hi ha arribat ningú

A primers de juny he d'anar als Estats Units a una trobada de cellistes. M'ha convidat Rostropovich.

P.- Quin contacte té amb Rostropovich?

R.- Des que vaig guanyar el seu concurs, el primer que es va convocar l'any 1977, he mantingut una relació constant i estreta.

P.- Com Casals, Rostropovich també ha alternat la direcció orquestral.

R.- Si, però també és molt més bon solista que no director. És un gran músic, té un cap privilegiat. És un veritable cervell musical. Per exemple, és capaç d'acompanyar de memòria un concert per cello al piano.

P.- Avui, quins són els grans noms del cello?

R.- Dels joves, Yo Yo Ma o Antonio Mesenes. Dels grans, Rostropovich i Tortellier.

P.- Què li ha semblat el públic mallorquí?

R.- Molt bé. Suposo que hi havia meitat mallorquins i meitat estrangers, ja que he vist moltes cares de gent que semblava turista. Però veure l'Auditorium ple és un molt bon senyal.

VOLEM MITJANS DE COMUNICACIÓ EN CATALÀ, ARA!

La situació de subordinació de la nostra llengua en els mitjans de comunicació, si exceptuem la televisió produïda per i per a Catalunya, sembla ben bé la mateixa de quan es va signar un Manifest encapçalat amb el mateix eslògan que el d'avui, ara fa prop de dos anys, coincidint amb l'aprovació de la Llei de Normalització Lingüística al nostre Parlament.

Creim necessària, doncs, una altra forta empena que doni suport a les iniciatives adreçades a corregir el greu desequilibri actual i que ompli de contingut les previsions de l'esmentada Llei, la qual dedica un dels seus quatre capítols als mitjans de comunicació, bàsics per dur a terme la normalització lingüística. Cal promoure el coneixement i el desenvolupament de la llengua i cultura catalanes, especialment des de la perspectiva de les Illes Balears, en tots els mitjans de comunicació social, i en particular en aquells d'on és més absent, com és ara la ràdio i la premsa popular (art. 27); impulsar la normalització a les emissores de ràdio i canals de Tv estatals o privats amb audiència a les nostres Illes, a fi de promoure-hi l'ús del català com a llengua pròpia de les Balears (art. 28-2); fer possible que el dret dels ciutadans a ser informats pels mitjans de comunicació social en llengua catalana tant com en llengua castellana (art. 29-1), no sigui solament una declaració retòrica. Són tasques que pertanyen no tan sols al Govern de la Comunitat Autònoma, sinó a totes les persones preocupades pel present i pel futur de la nostra llengua. Per aquestes raons proposam que a través de l'Obra Cultural Balear i a partir del present 1988, s'emprenqui el *Projecte Proa*, un programa d'accions possibles i necessàries. La seva realització farà que preceptes bàsics del nostre Estatut d'Autonomia, al cap de cinc anys de la seva posada en marxa, rebin el contingut que els correspon: increment del coneixement i de l'ús de la nostra llengua, consolidació de les característiques de nacionalitat comunes dels pobles de les Illes Balears i la normalització lingüística com a objectiu permanent dels poders públics autonòmics.

PROJECTE PROA

1. *Creació d'un setmanari popular en català*, de gran difusió i d'interès general.

2. *Recepció de Catalunya Ràdio i de Catalunya Música*, emissores institucionals de la Generalitat de Catalunya, que gaudeixen d'una audiència i d'un prestigi comparables al de TV3.

3. *Per les mateixes raons, recepció de Ràdio 4 de l'ens públic RTVE*, per iniciativa de la seva Direcció General.

4. *Suport actiu als projectes normalitzadors agrupats entorn de la*

"Federació per a la Legalització de les TV locals" i de les ràdios locals i comarcals de les Illes Balears. I de manera especial al projecte d'una emissora de ràdio, seriosa, competitiva i de qualitat, d'àmbit insular o interinsular.

5. *Recepció de la Televisió Valenciana (TVV)*, tan bon punt comenci a emetre, sempre que l'ús de la llengua pròpia hi sigui exclusiu o àmpliament majoritari.

6. *Recepció del segon canal de TV3 (TV4)*, tot d'una que comenci a emetre. Consolidació de la recepció de TV3 i del sistema bilingüe (català i versió original). Atribució de freqüència al repetidor d'Alfàbia, atesa la petició de l'Ajuntament de Bunyola, d'acord amb les indicacions de l'Administració Central.

7. *Donar suport a les iniciatives de creació d'un canal de TV*

propi, d'àmbit insular o interinsular, que a la vegada impulsi i coordini les TV locals i comarcals.

8. *Enfortiment de l'autonomia de funcionament del Centre Territorial de TVE-Balears* i millora quantitativa, qualitativa i d'horari d'emissió de la seva programació.

9. *Consolidació de la revista "EL MIRALL"*, com a revista cultural i d'opinió de caràcter mensual, i suport a d'altres iniciatives consemblants.

10. *Suport a la revista "EL TEMPS"*, editada a València, com a revista setmanal d'informació general.

11. *Estímul a la consolidació, professionalització, creixement i coordinació de la Premsa Forana*.

12. *Augment significatiu de la presència del català a la premsa diària i a les ràdios privades de les Illes Balears*.

13. *Consecució de la presència de les Illes Balears (a nivell d'informació, de programació i de participació) en tots els mitjans de comunicació originats a les altres Comunitats Autònomes amb llengua comuna, sobretot en els de titularitat pública i que es reben a les Illes Balears*.

14. *Enfortiment de la col.laboració a tots els nivells entre els Centres Territorials de RTVE (eix informatiu General Riera, Aitana i Sant Cugat)*, a fi d'avançar cap a un espai de comunicació de tota la nostra àrea lingüística, i recepció de tota la programació emesa en català per aquests centres.

DEMANAM el suport decidit de les institucions, entitats, agents socials i de tots els ciutadans, perquè aquest programa pugui dur-se a terme, convençuts que les accions que conté seran de gran eficàcia per a la promoció de la nostra llengua.

L'ABSTRACCIÓ DURA DE TOMEU VENTANYOL

JAUME TORRES I ESTRADÉ

Sí, tenen raó... No els sona, no surt pels diaris, no ha participat en innumbrables exposicions individuals i col·lectives, no ha estat seleccionat en cap de les mostres d'art balear que s'han vist a Barcelona i Madrid, no ven a preus astronòmics, no és jove.

Per tant, un desconegut, i això és perillós en el món actual. Malgrat haver estat allunyat dels engranatges comercials i propagandístics de l'art, Tomeu Ventayol, artista alcudienc, ha realitzat una feina aïllada i callada des de fa anys, sense retòriques ni rebomboris. Una llàstima! Féu exposicions primerenques en el camp de la figuració. Organitzà el Ir. Certamen de Recerques Plàtiques d'Alcúdia el 1976, on coincidí tota la joventut renovadora i avantguardista del moment (Barceló, A. Terrades, T. Cabot, A. Socías, T. Castanyer, C. Bonnín, Grup Criada etc.), una alenada fresca i revitalitzadora dins una illa encara tancada i amb pudor a florit. I pintà, anà pintant a poc a poc, descantant-se pel camí de l'abstracció, un camí difícil i incomprès per manca d'agafalls referencials. Què costós resulta encara avui que una majoria de públic gaudeixi davant una tela òrfena de penya-segats, flors o rostres!

La tradició paisatgística post-

impressionista ha estat a Mallorca el pilar bàsic fins als anys setanta. Tot intent renovador, més o menys avantguardista, tenia poques possibilitats d'arrelar. En els anys vint els trencaments, les noves propostes plàstiques europees no es concretitzaren materialment a Mallorca. La guerra civil i la dictadura franquista ocasionaren la lloança de les mediocritats regionalistes folklòriques i d'un art grandiloqüent i buit. Només en el 1959 el Grup Tago, de la mà del poeta i crític Rafel Jaume, significà una primera encletxa de llum dins el sòlid monolit de la tradició local.

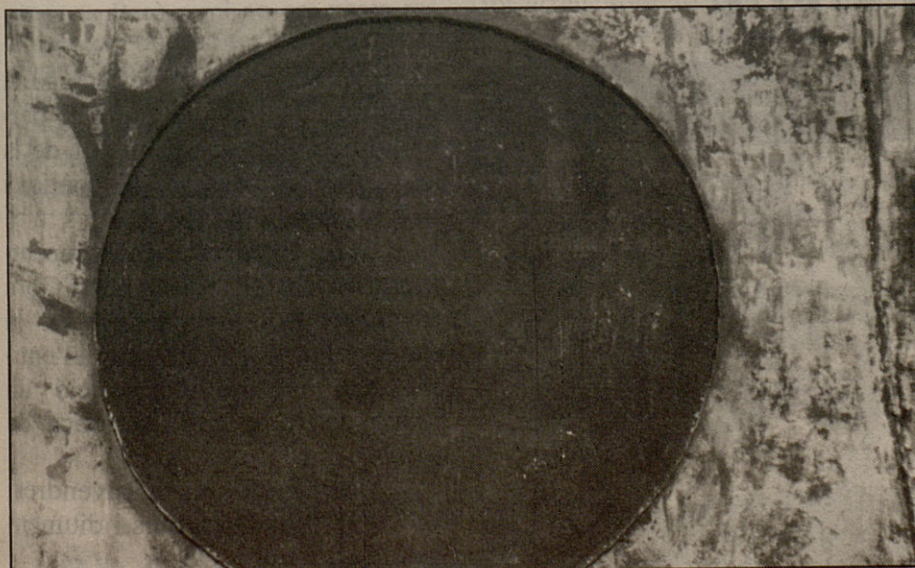
S'acostaren a una abstracció informal i matèrica. Serà en els setanta quan esclati un art nou, diferent, impulsat per un grup de joves que havien estudiat, molts d'ells, a la Facultat de Belles Arts de Barcelona. Damià Ferrà-Ponç des de les pàgines de la revista *Lluc* serà el seu guia i defensor. I en els vuitanta, amb la irrupció de la moda neoexpressionista s'ha acceptat

l'avantguarda o, millor dit, l'academisme post-avantguardista, almenys en certs cercles comercials. Però Tomeu Ventanyol no ha seguit el còmode paisatgisme post-impressionista ni ha escoltat els temptadors cants de la moda neosalvatge, imperant fins ara, i s'ha apropiat a una abstracció dura, sense gaire tradició a l'illa, allunyada d'elements referencials i d'esteticismes.

L'abstracció ja compta amb tota una tradició dins la història de la modernitat. En els anys vint adoptà un aspecte geomètric i cercà justificacions de caire espiritualista i metafísic (Kandinsky, Mondrian) o de tipus sociopolític (constructivisme rus, la mateixa Bauhaus). En el fons, pretenia ser el nou art d'una nova època, d'una nova societat. En els anys quaranta i cinquanta es desenvolupà l'abstracció informal, gestual i matèrica. S'esquarterava l'ordre geomètric i el goteig caòtic, el gest dramàtic, la matèria rapinyada, prenyats de tragèdies i simbolismes existencials, envaïen les teles.

Tomeu Ventayol coneix molt bé aquesta tradició abstracta i l'aprofita. Sense pretensions ni explicacions místiques o revolucionàries, desenrotlla una abstracció més aviat formal que agafa elements d'aquí i allà que després incorpora al seu mateix llenguatge. Per tant, podríem parlar d'un eclecticisme abstracte, però mai d'una eixorca còpia. Sempre l'esperoneja la investigació, la recerca de nous materials, la combinació de diferents recursos.

Superada l'absurda baralla abstracció-figuració, l'artista actual pot arribar a composicions abstractes a partir de la realitat. Tomeu Ventayol de vegades s'ha inspirat en un referent icònic, una figura humana, un animal, un objecte, que paulatinament va sofrir un procés d'estilització fins a tornar-se una mena de figura geomètritzant. Aquestes formes, cercles, triangles, línies verticals, horitzontals,

constitueixen una xarxa estructuradora. Ordenen l'espai pictòric, sovint dividint en tres parts o camps. Però aquest ordre no és sec ni fred, sinó que es veu envestit per la taca, pel gest, per la matèria, per l'atzar, per la llibertat, tota l'herència de l'informalisme. Emprèn una tasca creativa basada en els recursos antitètics d'acaramullar i llevar. Per un costat, superposa les taques de color, amuntega matèries, arenes, ciment, guix, pasta de paper, construeix relleus de polièster. Per una altre, lleva, grata, rapinya, crema, agredeix. Nafra les teles amb ferides que decobreixen els colors velats o amb cremades que aconsegeixen novells i suggerents negres. Amagar i descobrir, vestir i despullar, tapar i gratar, taca informal i estructura geo-

● Prescindeix dels referents icònics i es queda amb formes geometritzants

mètrica, atzar i ordre, passió i raó, foc i joc són els elements d'aquesta antítesi constant que constitueix la seva pintura.

La seva abstracció és una experimentació, una reserca formal que no vol caure en el fàcil decorativisme de mel i sucre, en la juxtaposició de coloraines que s'adiguin bé amb el sofà de

torn. Es decanta més aviat per una bellesa dura, sovint lletja, desagradable, dramàtica. Es limita a usar uns elements mínims. Prescindeix dels referents icònics i es queda només amb unes formes geometritzants. Redueix la gamma cromàtica jugant, de vegades, amb vermells i ocre, ens fereix amb qualche blau elèctric i arriba, fins i tot, a emprar només blancs o negres. Se circumscriu a l'ús dels materials més pobres.

Tot i que participa d'aquest corrent estètic del XX, ascètic, auster, que cerca el mínim, la buidor, el zero, Tomeu Ventayol se separa de les fredors industrials i despersonalitzades

de certa abstracció, bàsicament nord-americana, i pretén crear una bellesa dura, però càlida i humana. No vol amagar les petjades de la seva personalitat. Fuig de les superfícies planes, fredes i ens ofereix taques, pinzellades plenes de sentiment. Les línies s'escapen de les precisions matemàtiques i s'omplen de tremolors i d'equivocacions humanes.

Es fa difícil descriure, comentar una obra d'aquest tipus, sense anècdotes, sense històries, reduïda als elements essencials, colors, traços, matèries. Només us puc dir que la mireu i la paladegeu tira-tira.

EXPOSICIÓ DE CARTELLS DE JOAN MIRÓ, A FELANITX

A la Casa Municipal de Cultura de Felanitx tindrà lloc, del 10 al 22 de juny d'enguany, una exposició de cartells de Joan Miró. Formaran la mostra 58 cartells realitzats pel pintor i reunits pel col·leccionista Sr. Manfred Höhl, resident a Felanitx.

Joan Miró va fer més de cent cartells per a les seves exposicions i altres esdeveniments que se celebren a Europa, Amèrica i Àsia.

L'antologia de cartells per a les exposicions de Palma, Barcelona, Madrid, París, Nova York,

Tokyo, Milà, etc., reflecteix la gran popularitat del pintor i permet un millor coneixement de la seva obra, la seva versió poètica i universal.

El Sr. Böhl ha adquirit recentment un cartell editat per l'Obra Cultural Balear que, com ja sabeu, el pintor va dedicar a l'entitat. Completarà l'exposició un vídeo sobre la vida artística de Miró.

Horari: dilluns a divendres, de 18 a 20 h. Dissabtes i diumenges, de 10 a 13h.

TINC TANTES COSES AL CAP

VICENÇ PAGÈS

L'altre dia vaig anar al metge, no perquè res em fes mal, jo sempre he estat bé de salut, tret d'alguna migranya de petita, ara ni me'n recordo, m'ho diuen i jo m'ho crec, jo, sóc de bona pasta, de bona fe, vaig anar amb les carmelites i sé dibuixar molt bé, d'escriure no en sé gaire, però de dibuixar sí que en sé, i de brodar i de fer que sí amb el cap, d'això sí que en sé. Abans brodava tot el dia, se'm passava el temps volant, escoltava la ràdio i parlàvem de les nostres coses amb la Teresa, la meua germana gran, però ara se m'ha espatllat la ràdio, i ja no és com a casa, diuen que han canviat les emissores, els locutors, què sé jo. Aparto les cortines i em miro la gent que passa per la plaça. En Jaume, el meu home no em treu mai a passejar, i quan vaig a comprar sempre fa sol i el cabàs em pesa, em suen les mans, em cauen els ous i la gent se'n fot, fa cara sèria però jo sé que se'n fot.

Fa tant de temps que no rego les plantes. La casa fa pudor de resclosit, però no vull obrir les finestres. Sé que ells esperen que les obri, estan tot el dia esperant que obri les finestres per veure'm i assenyalar-me amb el dit com fan sempre, però no ho faré pas. L'últim dia que vaig sortir va ser per anar al metge. Em va dir que parlés reposadament, que li expliqués què em passava. Però a mi no em passa res, només que tinc moltes coses al cap, i a vegades em pesa i em fa mal i no sé on anar ni on posar-me. En Jaume no ve quasi mai a casa, treballa molt i només ens veiem a la nit, de tant en tant. M'embulla els cabells i ja sé què vol

dir, amb això. M'abaixo les bragues i el deixo fer. No diu mai res, només gemega i se'n va a jugar a cartes o a ca la Lídia. Ja ho sé, jo, que se n'hi va. Ja hi anava abans de casar-nos, i hi continua anant. Quan no ve a dormir jo sé que és a ca la Lídia. Tant me fa. Tot m'era igual abans, quan se n'anava a la fàbrica i abans d'arribar a la cantonada es girava i em feia adéu amb la mà. Jo me'l mirava per entre els geranis i esperava que tornés, a l'hora de dinar. Ara, després de l'últim gemec, s'aixeca, obre la porta i se'n va. Corro les cortines i veig com se'n va sense girar el cap. De mica en mica, sense adonar-me'n, m'he menjat els geranis de la finestra i ara no hi trec mai el cap.

No vaig mai a comprar. La gent parla massa alt i em fa tenir mal-de-cap. L'última vegada va ser a la carnisseria, havia d'esperar molt i tothom cridava i me'n vaig anar corrents. A casa vaig trobar a faltar el cabàs. Millor sense cabàs, em feia suar les mans. Em surten grans a les mans, se'm tornen vermelles. Li volia dir al metge, però ell tenia pressa i em va dir que li escrivís tot, que ja s'ho llegiria amb calma, però em sembla que no hi tornaré pas. Em sembla que volia treure-se'm de sobre. Hauria de sortir a la perruqueria, els matins trobo cabells per tot arreu, sobretot ara, que em desporto a qualsevol lloc, a la taula de la cuina, al tresillo del menjador, al terra del lavabo. Tinc tantes coses al cap. El metge també parlava molt alt. Tenia ganes d'anar-me'n, però jo continuava parlant, perquè així ell no ho feia.

Em va dir que ho escrivís tot, però no hi tornaré més.

En Jaume em va regalar un gatet. Li posava menjar cada matí, el que sobrava del dia abans o unes llaunes que ja venen preparades. Entrava i sortia quan volia, i sempre miolava com si volgués alguna cosa, però jo no sabia què volia. Vaig plorar molt quan me'l va regalar, perquè era molt petit i bonic i jo no me l'estimava gens. Mai no me l'he estimat gens, i sempre m'ha fet molta llàstima. Em sembla que només m'he estimat a la Teresa, jo. El temps s'aturava quan sèiem al cosidor. Tenia tants llençols i tovalles quan em vaig casar. Al començament, en Jaume em regalava coses boniques, però a mi no m'agradaven gens. Em regalava sostenidors negres, vestits vermells, què sé jo. Quan m'ho posava la gent se'n fotia, m'assenyalava i reia per sota el nas. Jo els veia de cua d'ull, però no deia res. Després va deixar de regalar-me coses boniques. Anava i venia de la fàbrica a ca la Lídia, i a casa només s'hi presentava de tant en tant. M'abaixava les bragues i el deixava fer. Jo em vaig anar engreixant, però a ell això li era ben igual. Em feia mal al ventre, però era millor que ara, que no ve mai. El gat tampoc ve mai, ara. Alguna vegada m'ha semblat veure'l a la plaça, però no n'estic segura. Ara que no tinc geranis, no surto mai a la finestra. Corro les cortines i miro, però els vidres són bruts i jo ja no m'hi veig gaire.

Fa tant que no menjo carn. De petita acompanyava la mare a la carnisseria, veia els trossos de carn roja,

CLÍNICA DENTAL

DR. FRANCESC A. PÉREZ PASTOR
Metge Estomatòleg

Pròtesis dentals

CONSULTA: Hores concertades

Av. Architecte Bennàssar, 16-1r.-1.ª - Tel. 29 26 39 - PALMA

sagnant, i em feia fàstic, i la mare em deia que quan fos gran no em farien fàstic. Al començament de casats encara em feia fàstic, però a en Jaume li agradava molt la vedella, i jo me'l mirava com mastegava mentre sopàvem en silenci. En tenia prou de veure'l menjar, jo m'atipava només de veure'l menjar. Però em vaig deixar el cabàs a la carnisseria, i no hi vull tornar més. Tothom crida, allà. I a mi em van sortint grans a les mans i a les cames i no hi vull anar més.

La casa em cau a sobre. Fa dies que volia rentar el vestit negre, de quan va morir la mare, però el safareig era ple d'aranyes. Que les mati en Jaume quan torni. Ahir vaig sentir una fressa estranya a l'habitació del fons, la dels convidats. Mai n'hem tingut, de convidats. La Teresa sempre diu que vindrà, però viu lluny, hem de parlar per telèfon i a mi no m'agrada, parlar per telèfon. Des que he sentit la fressa a l'habitació, que no surto de la sala. Aquí tinc la cadira i la taula, i una mica de paper per escriure aquestes ratlles que ningú no llegirà mai. En Jaume deia que compraria un televisor i el posaria aquí, però quan li'n vaig fer memòria em va contestar que m'ho tragués del cap. Segur que es gasta els

diners amb la Lúdia, li deu comprar els regals que abans em feia a mi. Almenys a ella li agradaran. Quan m'ho regalava a mi somreia a taula, però sempre m'escapava alguna llàgrima rentant els plats. No ric mai, jo. Si de cas moc una mica la boca, quan hi ha algú, però riure, no ho faig mai. Em posaven trista els regals, perquè eren bonics i no m'agradaven gota. A la nit sento miols i em fa por que torni el gat, perquè m'he menjat totes les seves llaines.

Hauria de rentar els vidres de la finestra, quan torni en Jaume no el veuré venir i m'espantaré quan senti la porta. M'agradaria rentar-me una mica, perquè em penso que els peus em fan pudor. Fa molt de temps que no em trec les sabatilles i que no em canvio de mitjons. Però segur que al lavabo hi ha aranyes com les del safareig. I si ell ve i em fan pudor els peus no m'embullarà els cabells i tardarà molt en tornar. Sense en Jaume no em rentaré, i si no em rento no tornarà, sempre és igual, no puc fer-hi res, tinc tantes coses al cap, és com si estigués tota jo lligada menys el meu cap.

M'he acostumat a rosegar-me la carn de sota les ungles. Com que no cuso, em poso els dits a la boca, i com

que no menjo, els vaig rosegant. Ja no rego els geranis perquè també me'ls vaig menjar. Haig d'anar a la perruqueria, em cauen els cabells de no menjar. He d'anar a tants de llocs. Mai no me'ls tallaven com jo volia, però feia que sí amb el cap, perquè sabia que ells no ho sabien, com els volia, i no volia que es posessin tristos com jo. Si la gent no parlés tan alt ja hi hauria anat, però ara no surto mai de casa. Mentre esperava el meu torn dibuixava a un bloc que em va regalar la Teresa, fins que un dia el vaig perdre, i ara ja no dibuixo. M'empipa dibuixar als papers ratllats, les monges deien que feia lleig. Per això ara escric encara que ningú s'ho llegeixi.

Un dia vindrà en Jaume i m'abaijarà les bragues com feia abans. A mi mai m'ha pegat, el meu home. A moltes dones les apallissen, ja ho sé, però a mi mai no m'ha aixecat la mà. A vegades voldria que em pegués, perquè això voldria dir que ha tornat, i li diria que em portés a passejar, i aniríem al metge i li ensenyaria les cames botides plenes de grans. Però sola no hi vull anar perquè esperen que surti sola per riure-se'n per sota el nas, i parlen flui-xet però jo els sento.

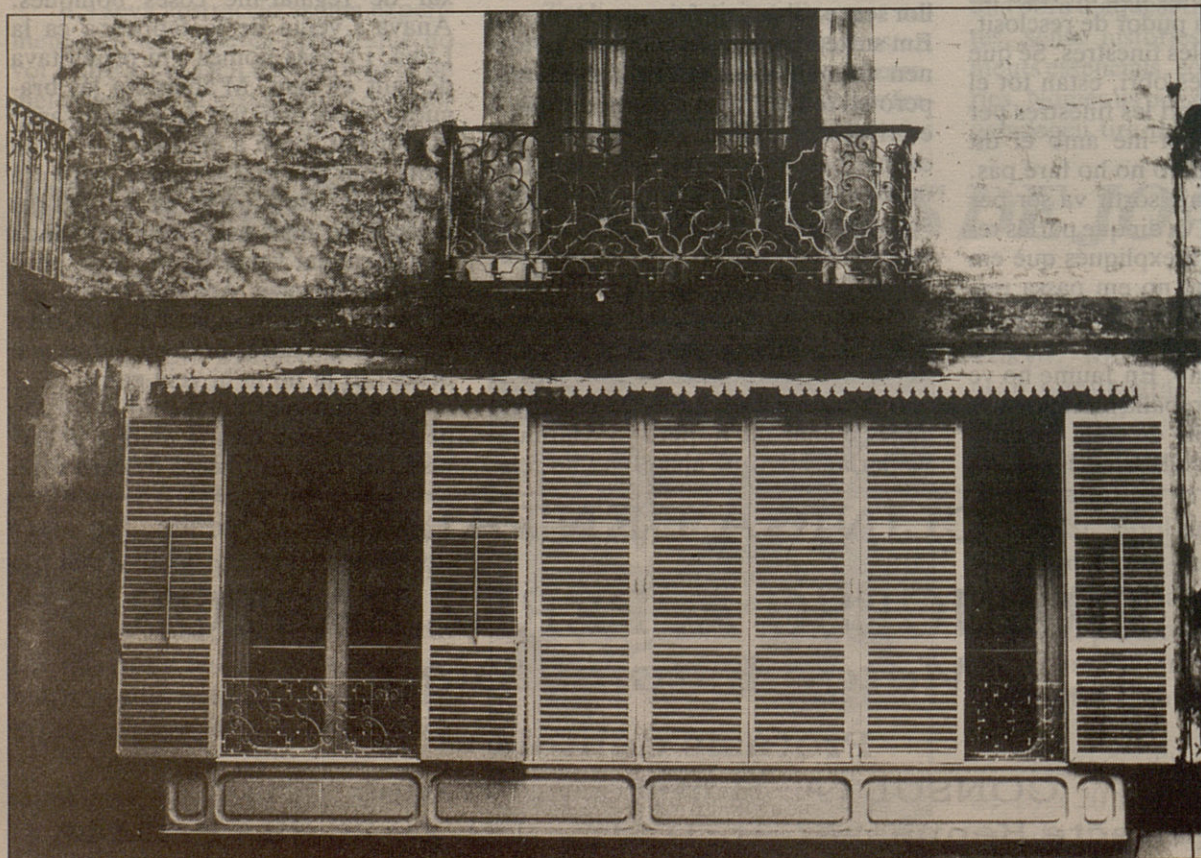

Foto
de
Vicenç
Mates

¿HA EXISTIT MAI EL MUFLÓ DE MALLORCA?

MIQUEL FERRÀ I MARTORELL

¿Que se'n han fet d'aquells "muflons" de cursa ràpida i estampa majestuosa? ¿On són aquells animals de noble alçada? Els muflons, mena de moltons muntanyencs, "Ovis musimon", habiten però a les illes de Sardenya i Còrsega, en el seu estat salvatge, essent espècie protegida. Fa uns anys, els muflons foren també introduïts a algunes regions muntanyenques d'Espanya. A l'any 1953, el mufló de Còrsega fou portat, per primera vegada, als vedats de Cazorla i Segura. Allà, juntament amb la cabra muntesa, el porc senglar, el cérvol, el cabirol, la daina, la camussa i la perdiu, s'ha reproduït a satisfacció de tots i és animal de caça major per uns pocs privilegiats de l'escopeta. Tal volta, seria el moment de reintegrar aquesta casta d'animals a la nostra terra, als nostres parcs naturals, als nostres espais comunals i protegits. La Serra de Tramuntana degué conèixer durant centúries i centúries la seva presència. Així, si ens hem de fiar dels papers i del llibre que Enric de Villena va compondre a l'any 1423 sota el títol "El Arte Cisoría", hi podem establir algunes dades. Hi llegim:

"De las animalias de quatro pies: bueyes, bacas, bufanos, estas hay en Granada; ciervos, gamos enodios, corços, algüazelas, fardas, puercos, lechones, cabritos, carneros, ovejas, cabrones, moflones, destos HAY EN MALLORCA..."

I Villena segueix explicant coses en el seu text de cuinar o carnisser, dient més envant:

"Los moflones, corços, cabras monteses, agazelas, enzebras e tales se cortan como la carne de vaca,

sinon los que quedan en pan destas, que fazen tajadas anchas e delgadas..."

¿Significa això que els "muflons" mallorquins foren exterminats al llarg de les caceres del segle XVI? ¿O s'extingiren per causa d'una malaltia sense remei? ¿O mai han viscut en aquesta terra i Villena va confús? El que sí és cert és que ja és ben hora de restituir a la nostra fauna totes aquelles espècies que en el passat fóren illenques, part del nostre paisatge, nuclis dels nostres habitats, vida que bategava en els nostres boscos. País era aquest, quan els atapeïts i obscurs alzinars el cobrien, on el mufló havia de conviure amb el cérvol i la daina, la cabra salvatge i el cabirol, el porc senglar i l'izard. Però la fam, la caça indiscriminada, la necessitat al cap i a la fi, destruïren aquell trencaclosques multicolor... I del "mufló" hem perdut fins i tot el record...

El darrer extermini fou el de la

foca mediterrània, el no sempre benvolgut Vellmarí, puix que els pescadors no li perdonaren el pecat de jugar amb les xerxes. De la seva pell en feren bosses per a guardar tabac i del seu oli ungüent per a guarir nafres. S'acabava així el darrer dels nostres grans mamífers salvatges. Ja només ens restaria la salvatina, sempre empaitada, odiada, perseguida: El mart, la geneta, l'erissó, la rata pinyada, la fura, el mostel, el talp, la raboa... Poc a poc, tot o quasi tot, ha caigut dins el parany. I ara, quan sembla que l'home depredador ha guanyat la batalla, quan només resten devers una trentena d'exemplars de l'ós o onso de les nostres rondalles en els Pirineus del Principat, ha sonat l'hora de la restauració, de la refeta zoològica, de la recuperació d'una part tan important del nostre patrimoni. Si d'aquí a alguns anys, podem veure "muflons" en els roquissers de la nostra Serra, ho celebrarem.

FRONTERES NACIONALS

JOAN F. LÓPEZ CASASNOVAS

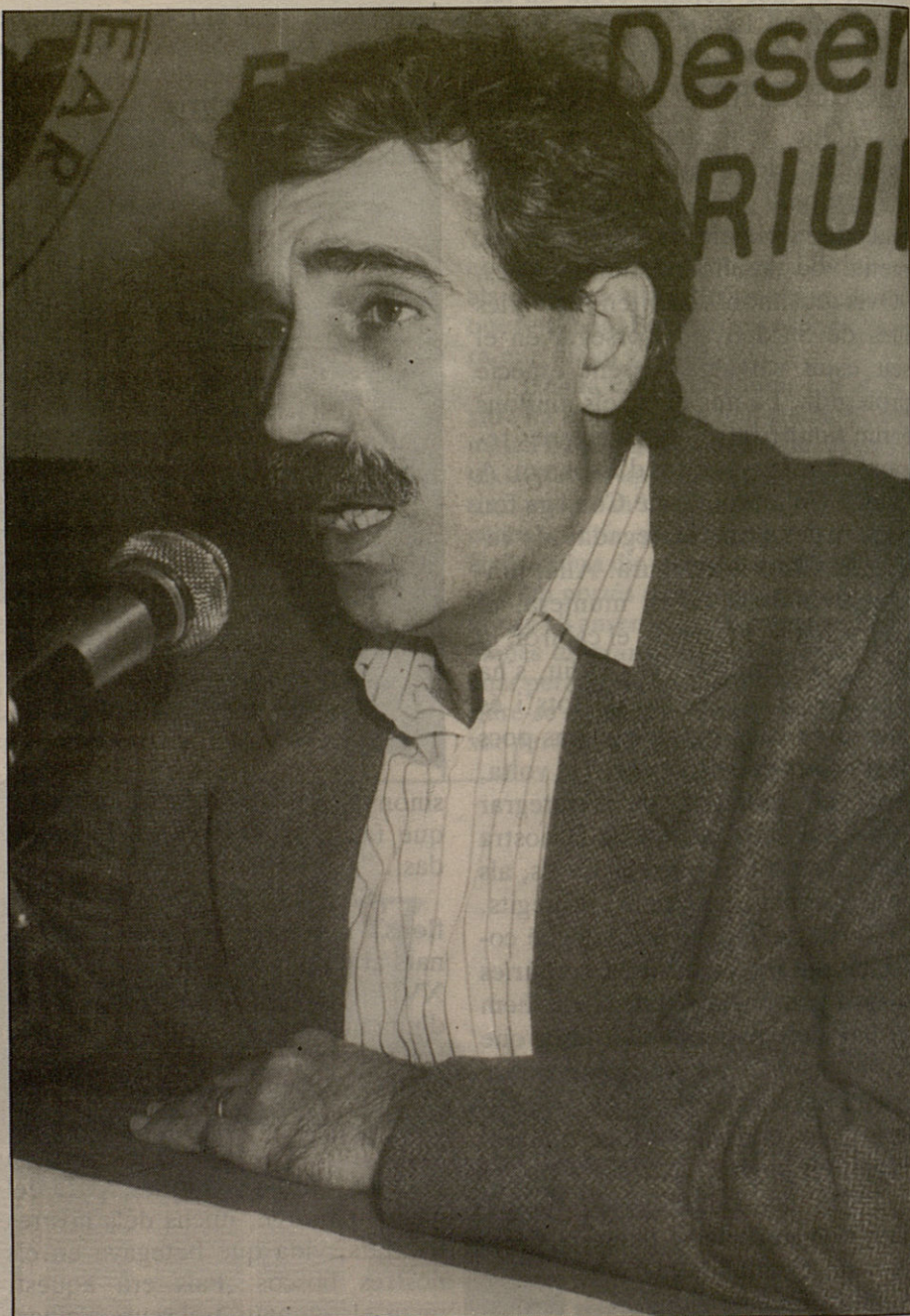
Del 18 al 20 del passat mes de març vaig assistir, convidat per la Diputació de Girona, a les II Jornades "El Nacionalisme Català a la Fi del S. XX". Hi acudírem gent del mateix Principat de Catalunya, del País Valencià, de la Franja de Ponent (terres catalanes administrativament pertanyents a Aragó), de les illes Balears i de la Catalunya Nord (Estat francès). Hi intervingueren presentant ponències importants intel·lectuals i polítics com Josep Benet, Ramon Lapiedra, Salvador Cardús, Aina Moll, Joan F. Mira i altres. Temes com els d'"Universalisme i Particularisme", "el marc legal de l'autogovern", "perspectives de recuperació nacional dels Països Catalans", etc. Foren àmpliament debatuts a partir de les exposicions fetes pels ponents.

Una de les ponències més innovadores i de major interès va ser l'exposada pel Prof. Josep Gifreu ("Comunitat de cultura i comunitat de comunicació"). J. Gifreu es desmarcà de la idea de nació lligada a un territori i proposà una idea de caire *funcional*, en la qual la nació apareix relacionada amb la possibilitat de fer circular amb eficàcia els missatges que creen una consciència col·lectiva. La nació seria així el resultat d'una voluntat política que incidiria en una estructura comunicativa. Pessimista pel que fa a la situació actual i a les perspectives a curt termini si no es produeixen canvis radicals, Gifreu recordà el caràcter decisiu dels mass media i demanà la construcció d'un espai català de comunicació.

Aquestes n'eren les principals reflexions:

Demostrat suficientment que els interessos fonamentals contra el dret i l'exercici de la diferència cultural/nacional provenen del capitalisme monopolista internacional i dels Estats Nacionals en fase del *Welfare State*, que és el cas dels Estats espanyol i francès, se'n segueixen algunes importants conclusions:

1) Que només una teoria socialista de transformació del sistema capita-

Josep Gifreu

lista pot oferir alternatives reals al procés ineluctable de desnacionalització creixent que estan executant els actuals estats nacionals, i només polítiques socialitzants poden implantar vies democràtiques de respecte a la diferència.

2) Que el procés d'unificació cul-

tural internacional que tants presumptes progressistes s'afanyen a presentar com el desideràtum i la utopia de la humanitat, no és més que una de les principals condicions requerides per a la implantació a escala planetària del mode d'acumulació capitalista mundial.

3) Que les alternatives realment progressistes són les que plantegen a diferents nivells una lluita implacable contra la magna operació de "pacificació" simbòlica a càrrec dels Estats nacionals del benestar, que pretén substituir la identitat nacional de cadascú per l'estatus de consumidor universal.

Així doncs, ¿què pot significar plantejar avui la reconstrucció nacional dels Països Catalans?

En la línia apuntada i tenint en compte el marc de sobirania relativa que caracteritza el mapa geopolític mundial, el problema de reconstrucció de nacions com la nostra, obliga a considerar com a mínim tres nivells d'alternatives:

a) En primer lloc, les relatives a la reconstrucció cultural i lingüística, condició necessària, bé que no suficient, per poder disposar dels "rituals de reconeixement" (per a la nació espanyola seria des del BOE, a les RNE o TVE, la retòrica parlamentària ex.: debat sobre "el estado de la nación", el discurs paraoficial o oficis de diaris com "El País" o "ABC", les cadenes privades de ràdio, etc.). Aquests rituals de reconeixement, que utilitzen símbols d'unitat nacional estatal, atorguen identitat a una comunitat humana i són fruit de la forma compartida d'organitzar la vida quotidiana. Sense unes formes culturals pròpies i compartides, entre les quals la llengua representa la unitat nuclear, difícilment podria aspirar-se al manteniment de la unitat nacional. I si observem la nostra realitat cultural, hem de constatar que el nostre *capital cultural* es troba fragmentat, esquarterat, dispers, i la primera alternativa a adoptar és la consolidació i ampliació de la via iniciada amb la unitat lingüística, i això s'esperona a través de l'aproximació del diàleg i de la intercomunicació.

b) En segon lloc, les alternatives han de ser també a nivell polític, considerant que la reconstrucció cultural no pot avançar suficientment avui, en el marc totalment hostil dels Estats Nacionals vesins, sense plantejar l'assoliment de nivells superiors de sobirania, fins a la reivindicació d'un Estat propi. Els Estats vesins, espanyol o francès, obligats per la dinàmica descrita, nacionalitzen tot el que toquen per tal de garantir la lleialtat de masses interna i per mantenir o millorar el lloc que ocupen en el mapa mundial de la

dominació. A la nació originària respectiva d'aquests dos Estats li correspon avui l'"obligació" d'assegurar al mateix temps l'hegemonia nacional (nacionalització única) per conservar l'Estat i l'hegemonia social (legitimació) per gestionar el sistema capitalista. *Per tant, si no hi ha voluntat d'assolir un poder polític sobirà, sembla impossible de garantir la reconstrucció cultural/nacional.*

c) I en tercer lloc, les alternatives més estratègiques en aquesta via marcada per la tensió entre reconstrucció cultural/nacional i construcció política/estatal, se situen en el camp del poder simbòlic i, més concretament, en el sistema de la comunicació social de masses. Si la reconstrucció cultural i lingüística aporta els continguts i les formes que expressen la diferència, el

sistema dels mitjans de comunicació de masses impedeix o facilita el mode de reconeixement i les fronteres del reconeixement. Tant la reconstrucció cultural, com la normalització lingüística, com la construcció política, exigeixen avui la progressiva constitució d'un sistema adequat de regles i de fronteres de reconeixement, a través dels mass media. En altres paraules, cal articular la construcció d'un espai català (o, si es vol, de Països Catalans) que permeti avançar en la creació també de capital simbòlic propi.

Ben mirat, ara entenc millor per què les Corts espanyoles han fet la Llei d'Ordenació de les Telecomunicacions que han fet i el perquè dels entrebancs a la recepció dels tercers canals en català al País Valencià i a les Illes.

II SEMINARI SOBRE EL NACIONALISME CATALÀ A LA FI DEL SEGLE XX

M.C

Fa poc més de 10 anys els únics plantejaments nacionalistes a les illes provenien d'un sector molt concret de l'espectre polític balear. Avui, tot i que els plantejaments nacionalistes són sensiblement similars, els partits polítics illencs introdueixen matisos, ara fa 10 anys, impensables per a nosaltres. Malgrat les aparences, el llistó dels plantejaments i dels fet nacional és, avui, encara pobre.

Serveix, doncs, aquest preàmbul per introduir el que van ser les II Jornades "El nacionalisme català a la fi del segle XX" celebrades a Girona el passat mes de març i on s'arribà a una fita general, que resumia el com s'havia desenvolupat el nacionalisme català: el nacionalisme català ha d'apostar per l'universalisme.

La celebració d'aquestes II Jornades són la conseqüència del primer seminari sobre *El nacionalisme català a la fi del segle XX* que tingué lloc a Vic el 1987 i en el qual es posà de manifest que calien seminaris d'aquest tipus, per la reflexió constant i sistemàtica per a la formulació d'un projecte nacional de futur. A aquestes II Jornades hi participaren, entre d'altres, Josep Benet, Carles Vive Pi-Sunyer, Salvador Cardús, Josep Hugué, Aina Moll, Vicent Pitar-

ch, Joan F. Mira, Joan Becat, Josep Lluís Carod Rovira, Damià Pons, Josep Gifreu, Vicenç Villatoro, Ramon Lapiedra, Max Cahner...

Aquestes II Jornades es distingiren de les primeres, sobretot, per la cohesió de les ponències -bastant elaborades, algunes- i per haver facilitat l'entrada als mitjans de comunicació. D'entre les ponències que es debateren destaquen les més globalitzadores: *Normalització lingüística i normalització nacional* de Josep Benet; *Calidoscopi de l'espanyolisme a Catalunya*, per Josep Hugué; *Televisió per un punt de vista nacional* per Vicenç Villatoro i la de Joan F. Mira sobre *Universalisme i Particularisme*.

En conclusió, aquestes II Jornades caldria definir-les com un conjunt de propostes que algú haurà d'assumir, presumiblement els polítics que, en aquesta ocasió, hi eren absents. En definitiva, el que cal saber, com ho formulava Josep Lluís Carod Rovira, és que "mentre els pretesament nacionals es manifesten públicament a l'entorn de la modernitat, ja ha arribat l'hora que prenguem partit a favor de l'únic debat que ens interessa: com arribar a ser, finalment postespanyols i postfrancesos, és a dir, catalans".

UNA CURIOSA EVOLUCIÓ

GUILLEM ALEMANY

Em contava un amic la curiosa evolució que havia sofert el seu país en un breu període, de gairebé no més de deu anys. Deia aquest home que un dictador els governava des de feia molts anys, per molt que s'hi oposassin els individus i els col·lectius democràtics. En morir el dictador, tant els homes que l'havien servit com els que s'hi havien oposat es posaren a treballar per un nou règim, en què tothom pogué dir la seva.

De tot d'una, els primers eren partidaris de canviar algunes coses perquè quasi res no canviàs. Els segons, carregats de la força moral que els donava el fet de no haver col·laborat amb la dictadura, donaren suport -segons el que en tot moment manifestaven- a un trencament amb la situació anterior i a la construcció d'un nou règim que respectàs els drets de les persones i dels pobles de l'Estat.

A poc a poc, no obstant això, es veié que els "rupturistes" s'anaven acostant als homes del règim anterior, per fer un canvi que -deien- no fos traumàtic. Això suposava que havien d'acceptar moltes coses de l'altre bàndol, però també suposava que les possibilitats de dur endavant les seves idees eren majors.

Però tot això no es podia dir als ciutadans. Eren massa anys de lluita contra la corrupció a tots els nivells, contra una forma d'Estat centralista, contra uns governs autocràtics..., per poder dir al poble que era aconsellable moderar els plantejaments, pactar determinades coses, oblidar-se d'una sèrie de drets que sempre havien reclamat. No, això no es podia dir, i menys ho podien dir aquells que sempre havien afirmat que els drets no es concedeixen, sinó que són propis i inalienables dels ciutadans i dels pobles.

També s'ha de tenir en compte -continuava dient aquest amic estranger- que els demòcrates estaven cansats de lluitar infructuosament. No aconseguien tombar la dictadura ni veien gaires possibilitats d'arribar al poder. Això per a ells era dolorós, atès que la característica principal dels vells governants era la ineptitud, mentre que ells eren homes joves i preparats. El que els va provocar un major

desencís va ser, sens dubte, veure que el dictador moria al llit i que si el règim començava a canviar era, més que per la seva actuació, per interessos i voluntats que els ultrapassaven.

Arribats a aquesta situació, veient que els anys no passaven debades i que amb les seves idees no anaven enlloc, pactaren. Deixaren de qüestionar el sistema econòmic, el tipus de societat, la forma de l'Estat... i es proposaren només fer els canvis necessaris perquè el poble pensàs que les coses veritablement havien canviat. Donaren llibertats als individus i autonomies als pobles, cosa que fou considerada molt positiva. A canvi d'això s'oblidaren d'alguns dels seus objectius irrenunciabls: una societat basada en un mode de producció que no explotàs els treballadors, el reconeixement del dret d'autodeterminació dels pobles sotmesos per l'Estat autoritari, un sistema polític fonamentat en l'elecció dels dirigents del govern i de l'Estat...

Hagueren de perdre la memòria, d'oblidar-se de la seva pròpia història. Però això no era res si s'aconseguia el nou objectiu fonamental: la modernització del país. Mai no es va saber de quina modernització es tractava ni de quin país es parlava, perquè arribats en aquest punt el llenguatge tornà tan enrevessat que era molt difícil saber el

significat de cada paraula. Però el procés, el seu procés, avançava. I això era a la fi el que interessava.

Tota aquesta història -ho he de reconèixer- em deixava amb un pam de boca. Recordava, per no alarmar-me massa, que el jove que me la contava era bastant fantasiós i que tenia una gran tendència a exagerar les coses. Tot i així li vaig demanar:

-I el poble, que no s'adonava de tot això?

-Sí que ho veié -em respongué-. Primer no s'ho acabava de creure però, a poc a poc, ho anà veient tot. El meu poble és, com tots els pobles, intel·ligent, viu. Per això va fer costat als governants, perquè fou conscient que era més important mirar per la prosperitat material que no per la consecució d'uns drets que eren més abstractes, més eteris. Poc l'importà si la primera autoritat estatal fou imposada o elegida, si la seva nació romania sotmesa o lliure, si algunes lleis eren justes o atacaven els ciutadans.

Aquí deixarem la conversa. Tot i que em va escarrufar, prest vaig oblidar-la. Això no podia succeir mai a cap poble, no podia succeir mai al meu país, vaig concloure tranquil·lament. Era ben clar que no es tractava més que d'una història inventada per una ment fantasiosa.

FULL METAL JACKET

GABRIEL ÀNGEL VICH I MARTORELL

Aquest és el títol de la darrera pel·lícula d'Stanley Kubrick que hem pogut veure a les pantalles dels cinemes mallorquins. És la dotzena de l'esmentat director en trenta-cinc anys de carrera cinematogràfica. Si bé no és molt, sense cap dubte és més que suficient, ja que totes es poden qualificar com a obres mestres del cinema. Així, la seva excel·lent labor ha fet que Kubrick sigui considerat com el darrer déu del cinema, i que tot aquest món tremoli quan anuncia un nou film.

De "Full Metal Jacket", com de totes les seves obres, ha estat obligat parlar-ne. Per a molts, fent una pel·lícula sobre la guerra del Vietnam, Kubrick ha cedit a la moda americana (com molts de directors espanyols que en fan sobre la guerra civil) i afirmen que ja no és el que era. Però si miram la seva filmografia veim que hi feia falta. El seu curriculum antibel·licista era fins aleshores "Teléfono rojo...", "Sendeños de Gloria", i "Espartaco". Per completar-lo hi feia falta "un vietnam",

Per a altres, "Full Metal Jacket" no és un Kubrick cent per cent. I és que amb la seva perfecció i immillorable tasca, ens "ha mal acostumat" a nosaltres i a la vegada a ell mateix: el llistó a superar està un pèl massa alt. Les obres de Kubrick han d'esser, abans que res, diferents a totes les altres del seu gènere. Aquesta és tasca altament difícil i delicada perquè si no es va alerta, en lloc de fer un producte diferent, se'n fa d'un altre gènere. A més, les seves pel·lícules han d'esser d'una genialitat tal que han de suposar la darrera paraula del gènere. És a dir, cal que s'hi vegi reflectit tot i més sobre el tema, amb originalitat, detall i sense el més petit emperò possible. No hi ha dubte que fer cinema així es converteix en una de les coses més difícils dins el món de les arts. És cert que "Full Metal Jacket" no arriba a tenir el nivell requerit en algunes d'aquestes característiques, però sí detalls, com per exemple el fet que el mateix Kubrick coordini el doblatge a les diferents llengües per assegurar que

ningú no els destrossi, o també la seva exigència en el curt paper d'una al·lotia vietnamita perquè digui el seu diàleg en cada un dels idiomes (és a dir, que no fos doblada, sinó que ella mateixa parlés en les diferents llengües), fan, juntament amb altres detalls, que "Full Metal Jacket" sigui una gran pel·lícula.

El que penuria li falta és aquell toc diví que ha fet del reste de les seves pel·lícules obres inoblidables. Qui no queda meravellat després d'un "Espartaco" o un "Atraco Perfecto" o atemoritzat després de veure "El Resplendor" o violentat amb "La Naranja Mecánica" o amb el dubte de si la seva major obra "2001": a Space Odyssey "és o no possible que sigui una obra humana o quan no, pura inspiració divina?

EL VENT DE L'ILLA

TONI MARIMON

La primera pel·lícula de Gerard Gormezano és un magnífic fris històric de la Menorca dominada pels britànics. Sense cap concessió a la comercialitat, parlada en català -menorquí- i anglès, assoleix un to intimista, quasi confidencial, a les entipodes del cinema "d'acció" nord-americà. *EL VENT DE L'ILLA* -que comença i acaba amb el bronzit del vent- posa de manifest les diferències entre els ocupants, encapçalats per un governador corrupte, i els menorquins, (que en una escena apredeguen a un soldat britànic), però també el secular abandó en què la Monarquia Hispànica havia tengut a Menorca, i l'interès i les millores que hi introduïren els anglesos.

Amb films com aquest, el cinema català satisfà a les èlits més exigents. És clar que la nostra cinematografia necessita pel·lícules més intranscendents i populars, més en la línia de, per exemple, TV3, però tot serà fer retxes dins l'aigua si no s'aconsegueix exhibir-les només en català a tots els Països Catalans.

SOCIETAT PRETURÍSTICA

LA LITERATURA DEL SEGLE XIX: UN ALTRE MIRALL DE LA SOCIETAT PRETURÍSTICA MALLORQUINA

JOANA MARIA SEGUÍ PONS

A manera d'introducció

"La literatura i, per tant, certs tipus d'obres no geogràfiques són el mirall d'una societat endarrerida, predominantment agrària i força jerarquitzada. Aquestes característiques es manifesten en l'ús i el tipus de carruatge de cada un dels individus que l'utilitzaven".

L'afirmació anterior és una de les conclusions d'un recent treball, encara inèdit, sobre els mitjans de transport a Mallorca viscuts pels literats i viatgers del segle XIX.

La visió obtenguda és resultat de la lectura d'una sèrie d'obres literàries (novel·la, assaig, guies turístiques, miscel·lànies de la ciutat, llibres de viatges, premsa local) considerades com a vàlides per assolir l'objectiu proposat.

La novel·la, en sentit ample o, més ben dit, la literatura, permet fugir als límits de la nostra pròpia experiència (en aquest cas totalment inaccessible) immediata del món, presentant-nos una rica font de dades que complementa i supleix la informació que rebem de primera mà (I.G.Cook, in Garcia Ramon, 1985, pp.256).

Aquest apropament entre la literatura i la geografia, dues disciplines aparentment tan dispars i amb finalitats tan distintes, és una actitud recent i forma part dels nous corrents que envaeixen la nostra disciplina d'ençà la dècada dels anys cinquanta. No són modes, sinó formes diferents de fer i d'entendre la geografia sota un caire interdisciplinar.

El corrent humanista és un dels més recents i posa el seu èmfasi en el concepte de lloc, com a fet concret, únic i, per tant, quotidià, i en l'home sentiment. La literatura es converteix, doncs, en un dels instruments que millor contribueix al coneixement d'aquests "llocs" i dels "homes" que els

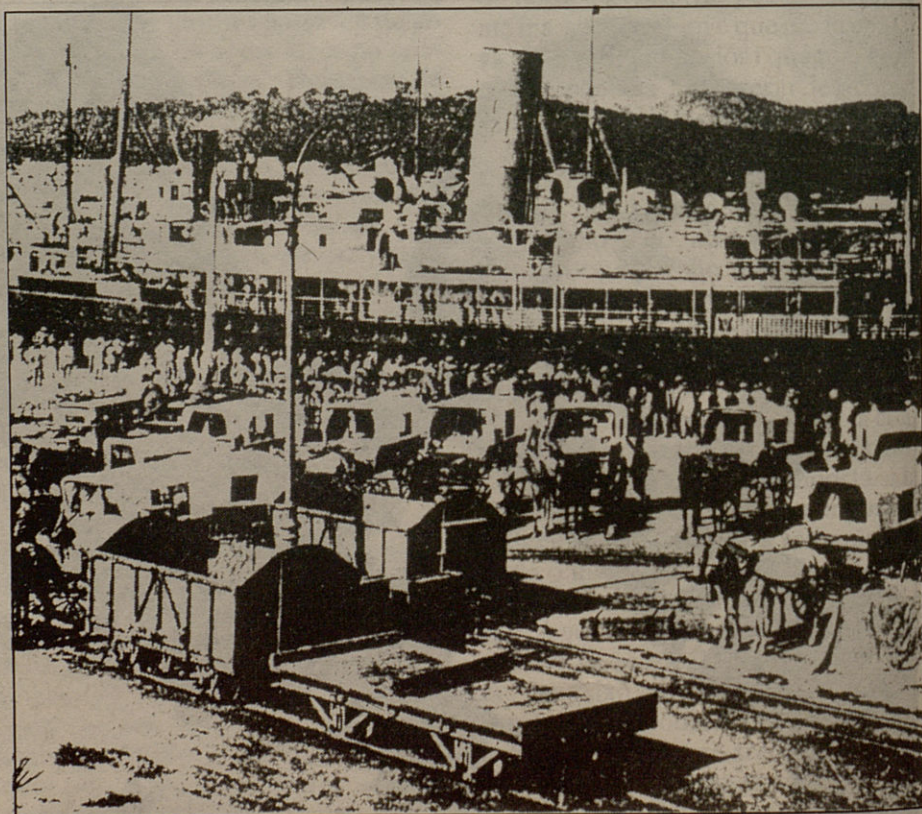
habiten, així com del que pensen i del que senten.

Com assenyala J.Nogué (1985, pp.9), un dels peoners d'aquest corrent a la geografia espanyola, "la literatura... és un mirall, un petit microcosmos de la realitat. A cada època i a cada context la literatura crea les bases per a una nova percepció del món i, alhora, ella mateixa és producte d'una percepció, és percepció".

De les obres literàries manejades en faig, tan sols, una anàlisi dels mitjans de transport utilitzats a Mallorca i a Palma que es centra, bàsicament, en el segle XIX. En aquestes obres es posen de manifest un conjunt de valoracions i d'actituds pròpies d'una societat pre-turística que res tenen a veure amb la concepció actual del transport ni dels seus mitjans.

Breus referències als transports urbans.

Els transports urbans constitueixen una de les línies d'investigació amb les que més he treballat, interessant-me, tant per llur evolució històrica com per la situació actual, encara

"Galeretes" o "carrils" al Moll de Palma, a l'espera del vapor. (Arxiu Andreu Muntaner)

que darrerament hagi tractat molt més aquest últim aspecte.

Tan sols faré aquí una breu ressenya del transport urbà a Palma, abans de l'establiment, a finals del segle XIX, dels tramvies de tracció animal, els primers serveis de transport regular col·lectiu amb què comptà la ciutat.

Per l'home del segle XIX, anar en carro, en tartana o en carrilet, per Palma, era viscut com un passeig, ja que les curtes distàncies entre una part

COLONIALS I ULTRAMARINS

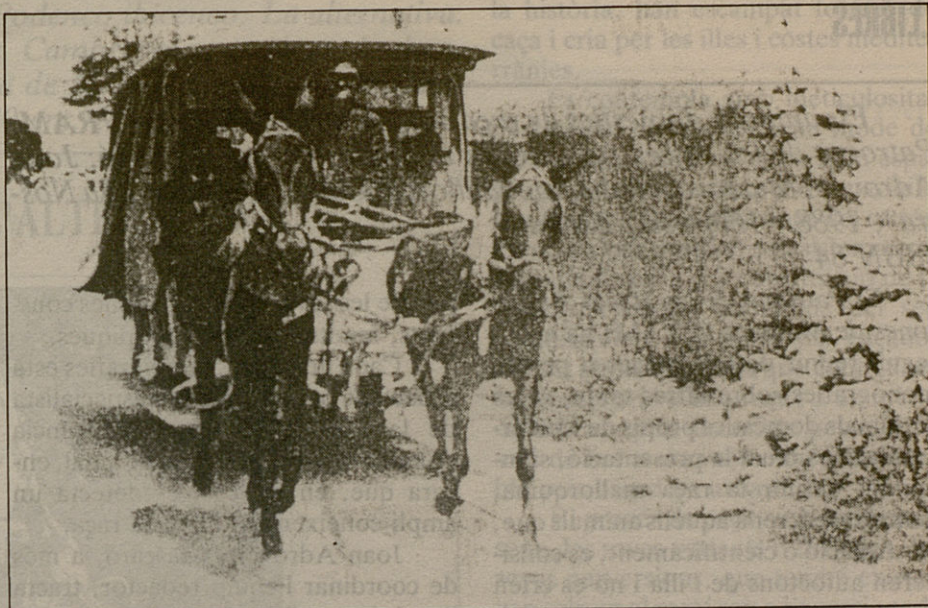
ABSENTISME LABORAL

ROBERT MOSQUERA

El Govern es nega a emprendre la reforma del Senat a causa, diuen, de la passivitat de l'oposició. Convertir la cambra alta en un òrgan de representació territorial no sembla que sigui tan important com deixar en evidència la resta dels grups parlamentaris, ja avesats a l'absentisme. Els seus membres, més preocupats per assumptes particulars que per l'assistència a les votacions o als plens, podrien arribar a ser sancionats pels seus partits respectius, però no seria estrany que fos el mateix PSOE el que optàs per primar-ne les assistències. Hi ha ridículs, com el de la frustrada elecció del candidat d'AP el Consell del Poder Judicial per falta de votants, que poden desenyanar el més devot dels demòcrates.

Cal salvar a tot preu, doncs, el prestigi dels nostres polítics, fins i tot sabent que la majoria estan ocupats a consolidar la seva posició política, a intrigar d'amagat dels companys de partit o a denunciar davant els jutges els militants díscols (com ha fet Juan Ramón Calero, portaveu d'AP al Congrés) quan els acusen d'arribistes.

S'haurà d'explicar als quatre vents que el do de la ubiqüitat no abunda, i que per tant no el podem exigir a tothom. Ni tan sols a Alfonso Guerra, que no dubta a utilitzar qualsevol mitjà de transport (militar, *por supuesto*) per no deixar el despatx buit durant massa temps.

Tramvia de mules de Palma, al seu pas per la carretera d'Andratx. Jardinera d'etiua. (Arxiu Andreu Muntaner)

i l'altra de la ciutat feien innecessaris els mitjans de locomoció animals que s'utilitzaven, sobretot, per comunicar amb localitats properes. En canvi, avui dia, la utilització quotidiana dels mitjans de transport i, sobretot, del cotxe, es viu com una necessitat.

Els viatgers il·lustres dels segles XVIII i XIX ens han deixat nombrosos testimonis dels nostres carruatges, utilitzats la major part de vegades per a l'esplai, i dels passeigs per on transitaven.

Jovellanos, conegut escriptor i polític de la Il·lustració, per exemple, ens parla d'un dels passeigs exteriors més coneguts, el del camí de Jesús, mentre l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria ens descriu, entre moltes d'altres coses, el passeig dels carruatges a l'horabaixa dels diumenges, al Born de Palma. De la "Roda" que els carruatges formaven al passeig de la Rambla ens en parla Grasset de Saint Sauveur, que visità l'illa l'any 1800, com a comissari de relacions comercials del govern francès. Vargas Ponce, l'il·lustre marí i geògraf andalus que cooperà en l'elaboració dels mapes hidrogràfics de les Balears i Pitiüses, al llarg del segle XVIII, ens descriu igualment l'atractiu espectacle de la Roda al passeig de la Rambla.

Altres escriptors, com George Sand o el propi Miquel dels Sants Oliver descriuen, de forma detallada, els tipus de carruatges existents i de les classes socials que els utilitzaven. Aquest darrer, aventurant hipòtesis

que més tard es complirien, veia, a finals del segle XIX l'afecció al carruatge, íntimament lligada a la de les cases, relació que avui dia es prodeix entre les residències secundàries i l'ús de l'automòbil.

Inclús un literat de fama universal, com Jules Verne, utilitza a una de les seves novel·les una aventura amb carruatge per dins Palma. Aquest és el fil conductor de l'escala que Clovis Dardentor, primer protagonista, realitza a Mallorca en el decurs del seu creuer. La descripció de l'estrepitos passeig amb els muls desbocats i el desenllaç final a l'església de Santa Eulàlia constitueixen un dels episodis més interessants.

El món únic i objectiu, propi del geògraf neopositivista, no pot plasmar-se a través de la subjectivitat del filtre literari. Aquest reflecteix de forma fidedigna la pluralitat de mons, tants com actituds i intencions té l'home i s'ha convertit en una de les màximes d'aquesta nova geografia humanista de la qual aquest escrit se'n fa ressó.

GARCIA RAMON, M.D. (1985): Teoria y método en la geografía humana anglosajona.- Ariel, Barcelona.

NOGUE I FONT, J. (1985): Un assaig de lectura humanista de paisatge tradicional de la Garrotxa a través de la literatura.- Revista Catalana de Geografia, núm 1, desembre, vol I.

LLIBRES

Els animals domèstics de raça autòctona de Mallorca / PRAM, Patronat de les Races Autòctones de Mallorca; coordinació: Joan Adrover i Mascaró.- Palma de Mallorca: Caixa de Balears "Sa Nostra", 1988.- 160p.: il.; 22cm. ISBN 84-505-7195-2

El Patronat de les Races Autòctones de Mallorca (PRAM) ha aconseguit reunir desset articles o petites monografies sobre altres tantes races d'animals domèstics propis de Mallorca. Com es diu a la presentació, si intentam definir la raça mallorquina, hem de recórrer a aquells animals que, per tradició o científicament, es consideren autòctons de l'illa i no es crien en altres zones geogràfiques. Són animals que s'han anat reproduint sense

perdre les seves característiques constants, fenotípiques i genotípiques.

Cada una de les monografies està redactada per un criador o especialista de la raça. Aquesta circumstància dóna lloc a un tractament desigual, encara que, en tot cas, es detecta un ampli coneixement de cada raça.

Joan Adrover i Mascaró, a més de coordinar l'equip redactor, tracta l'espècie cavallina i l'asinal; Bartomeu Llitas i Femenias, la vacuna i la ca-

prina; Gabriel Serra i Vich i Llorenç Payeres i Capellà, estudien les varietats de l'ovella, el porc i la gallina; Jaume Monserrat i Riera i Andreu García i Nicolau descriuen les varietats dels coloms; i Gabriel Puigserver i Gil de Sola tracta les distintes varietats canines.

De cada animal s'ofereix el prototipus racial, l'origen i la història, la situació actual de la raça i el potencial de cria.

Amb aquesta publicació es contribueix decisivament al coneixement d'una important riquesa genètica i cultural, amenaçada per la introducció massiva de races forasteres de gran rendiment immediat, però mancades de l'adaptació aconseguida durant segles per les races autòctones.

A.R.

ELS ANIMALS DOMÈSTICS DE RAÇA AUTÒCTONA DE MALLORCA

PRAM (Patronat de les Races Autòctones de Mallorca)

Vida i miracles del "Conde Rossi" (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1988)

És el títol del darrer llibre publicat fins ara pel gran estudiós de la guerra civil a Mallorca, Josep Massot i Muntaner. Dedicat a la figura polèmica d'Arconovaldo Bonacorsi, un feixista italià enviat per Mussolini a l'illa a l'agost de 1936 per tal de fer front a l'expedició fracassada del capità republicà Alberto Bayo. El llibre constitueix una crònica excel·lent de les vicissituds d'aquell mes i dels immediatament posteriors, a vegades fins i tot en clau de suspens. Això no obstant, Josep Massot va més enllà de l'anècdota i hi escateix, amb el rigor que sempre l'ha caracteritzat, la qüestió de les pretensions italianes sobre Mallorca durant la guerra mitjançant una riquíssima documentació dels arxius italians a la qual només s'havia pogut accedir parcialment. Això li ha permès de refutar amb facilitat algunes de les afirmacions més extremes entre els investigadors del tema i de demostrar alhora que el tema de la presència italiana a les Balears i les seves repercussions internacionals continua essent una incògnita; però una incògnita que s'ha clivellada per la perseverança en l'estudi del mateix Josep Massot.

T.H.

Ca eivissenc: L'alternativa. Podenco ibicenco. La alternativa. Miquel Elena Rosselló; Charles Camberoque; pròleg: Andreu Manresa; Miquel Delibes.- Palma de Mallorca: Caixa de Balears "Sa Nostra", 1987.- 171 p.: il.: 30 cm. ISBN 84-505-7039-2

CA EIVISSENC: L'ALTERNATIVA

MIQUEL ELENA ROSSELLÓ
CHARLES CAMBEROQUE

PODENCO IBICENCO: LA ALTERNATIVA

Miquel Elena i Charles Camberoque tornen a coincidir en una obra sobre el ca eivissenc (l'any 1985 publicaren *Els Mallorquins*, sobre el mateix

tema). Aquesta obra, en edició bilingüe, és una aproximació al món dels cans eivissencs, uns cans de caça d'origen ancestral i incert, que, al llarg de

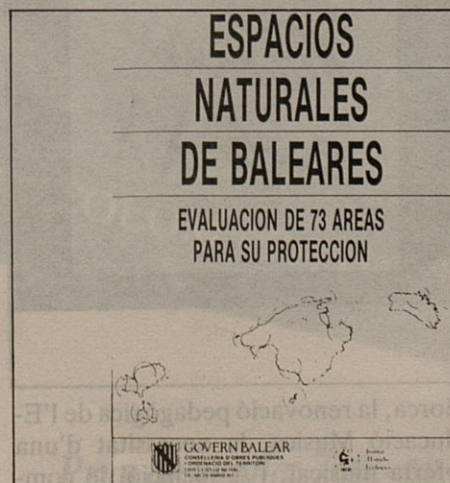
la història, han escampat formes de caça i cria per les illes i costes mediterrànies.

Es contempla amb meticulositat l'adaptació de la raça a un mode de vida, a una forma de caça, a un espai geogràfic característic. Les possibilitats físiques i les limitacions del ca són essencials per entendre el sistema tradicional de caça. La constitució de la guarda, l'aspecte econòmic del seu manteniment i el perfil del caçador són els altres elements que configuren la conservació d'una raça i d'un mètode de caça poc discutible pels defensors de la natura i difícilment assumible pels caçadors urbans.

El procés de caça amb cans eivissencs, les seves variants i, fins i tot, les seves perversions, que també existeixen, obren el camí cap a l'apassionada i minuciosa descripció de la recerca del conill, la parada i mostra, l'encalç, l'aturada i l'enrevoltada i l'agafada i portada de la presa. Però, els autors arriben més lluny; apunten la possibilitat de generalitzar una forma de caça que ha estat en perill de desaparèixer; presenten un esborrany de reglament per tal de convertir en norma el que fins ara ha estat tradició, conservada pels caçadors. És una obra de gran sensibilitat, amb un elevat nivell de descripció etnogràfica. Els autors donen testimoni d'una de les modalitats de caça més ancestrals de les Balears. La descripció ultrapassa el discurs narratiu per convertir-se en testimoni vital. A través d'espectaculars imatges fotogràfiques i apassionades narracions s'intueix quelcom més que una simple descripció, es transmet tota una filosofia de la vida.

A.R.

La Conselleria d'Obres Públiques i Ordenació del Territori del Govern Balear edita el llibre *Espacios naturales de las Baleares. Evaluación de 73 áreas para su protección* (1987). Aquest llibre en col.laboració amb l'INESE intenta explicar de manera esquemàtica i descriptiva les àrees insulars per a la seva possible preservació i conservació. Després d'una presentació a cura de Jerónimo Sáiz, els autors encapçalats per M. Morey, intenten des d'una perspectiva analítica i interdisciplinària aportar dades, de màxim valor i interès. S'adjunta com a suport

al text, tota una sèrie de fotografies de les àrees en estudi.

Els estudis per a cada àrea específica necessiten una visió més àmplia, per la qual cosa es fa necessari recórrer a estudis integrats molt més amplis, com són l'*Estudio Ecológico de l'Albufera* o el *Pla Territorial de la Serra de Tramuntana* (en estudi), i per altra part actuacions concretes per a la proposta de protecció d'espais naturals i actuacions de la CPU.

En definitiva, una guia interessant per als sensibilitzats pel tema del medi ambient a les illes.

M.C.F.

POESIA

BAN

LA NOVA DEGENERACIÓ POÈTICA FA A SABER:

QUE DESPRÉS D'UN ANY SABÀTIC DE INACTIVITAT, PER MOTIUS DE REFLEXIÓ, PERESA, AUTOCRÍTICA I ALTRES EXCUSES, LA REVISTA "POR" TORNARÀ AL CARRER EN ELS PRÓXIMS MESOS D'ESTIU PER TAL DE COMPLIR LA TASCA EDITORIAL QUE DES D'UN PRIMER MOMENT ES VA PROPOSAR: ARRIBAR A LA PUBLICACIÓ DE 10 NÚMEROS, DELS QUALS ARA NOMÉS EN FALTEN DOS PER ACABAR LA HISTÒRIA DE "POR".

DARRER AVIS DONCS A L'ARTISTA INVISIBLE I PLURAL QUE ENS VIGILA EN SILENCI O MORT DE POR PERQUÈ ELL ÉS EL FUTUR COL.LABORADOR DE LA NOSTRA REVISTA. ACCEPTAM POEMES EN QUALESVOL LLENGUA DEL MÓN, RELATS CURTS, ARTICLES, DIBUIXOS, CÒMICS, COLLAGES, FOTOMUNTATGES, ETC., EN BLANC I NEGRE, O DERIVATS. OK? ADREÇA-U-VOS A LA PLAÇA DE SANT JERONI, No 1-A. 07001 PALMA DE MALLORCA. GRÀCIESSS!

NOVA DEGENERACIÓ POÈTICA
CIUTAT / ABRIL- 1988

AIXÒ ÉS ART NATURAL I NO CULTURA ARTIFICIAL

a la recerca del poeta desconegut
tu que escrius d'amagat
i no has publicat mai un poema

CRIDA'NS!
nou por
nova degeneració poètica

1 9 8 8

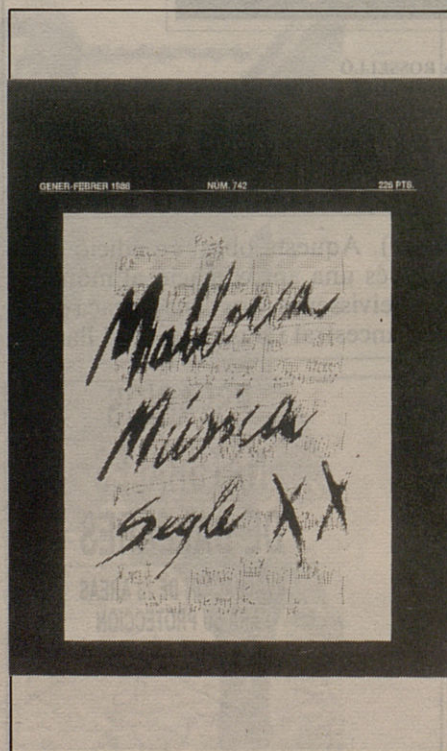
"EL NÚMERO 742 DE LA REVISTA LLUC"

GABRIEL ÀNGEL VICH I MARTORELL

Va sortir al carrer el número 742 de la revista "Lluc", corresponent als mesos de Gener i Febrer. El motiu d'aquest comentari és que la publicació suposa un document extraordinari per conèixer una mica l'estat actual de la música a Mallorca. Es tracta de quasi bé un monogràfic musical.

Apart d'alguns articles sobre nacionalisme i llibres, la resta de la revista "sona" de la primera lletra fins al punt final. Cal fer especial menció al disseny gràfic de la portada, fet per En Joan Deyà. El vermell i el blanc en harmonia amb un noble i seriós fons negre: Sobre una partitura d'Antoni Matheu la mà de l'artista hi dibuixà el títol: "Mallorca Musica Segle XX"

La revista tracta quasi bé de tot el que la música mallorquina és avui. Tot un dossier completíssim del que és la música a Mallorca: musicologia, el món coral, bibliografia musical mallorquina, els festivals de Bellver. Una conversa amb el P. Antoni Martorell, una referència a l'Auditorium de Ciutat, l'ensenyament de la música a Ma-

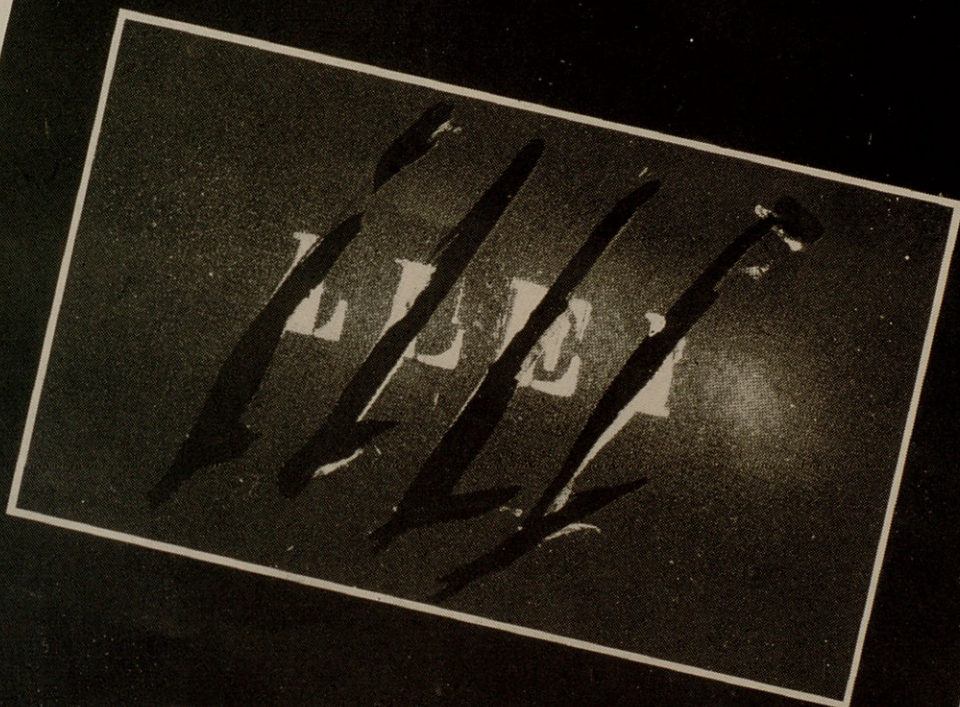

llorca, la renovació pedagògica de l'Educació Musica, la necessitat d'una oferta musical, l'Associació de com-

positors de Balears, i és clar, a la fonoteca pública.

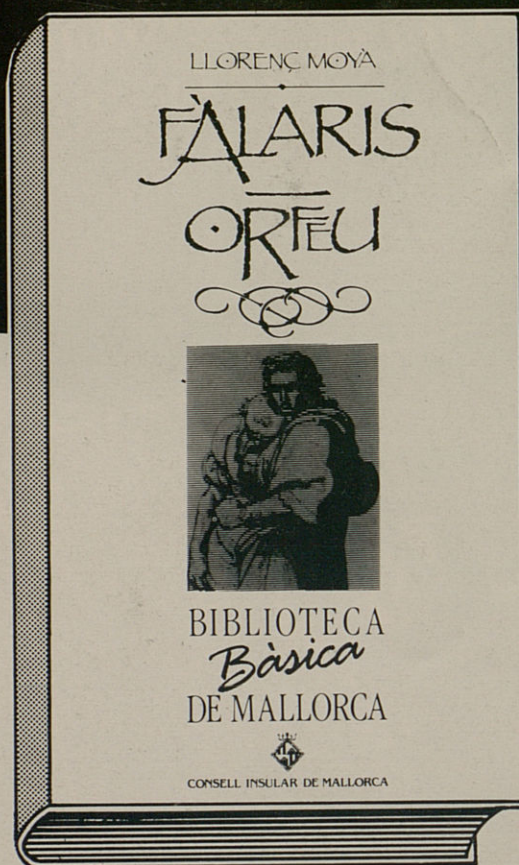
Com haureu pogut comprovar es tracta d'una tasca d'allò més excel·lent i d'un gran esforç per part dels col.laboradors. Així a poc a poc, amb obres com aquesta es va cobrint el buit informatiu existent en torn a la Música mallorquina. Perquè la Música (amb majúscula) d'un poble constitueix un dels elements més importants de la seva cultura, que l'identifica com a tal i l'enriqueix fins a un extrem difícil d'imaginar. Perquè, què n'és d'un poble, d'una nació, d'una cultura sense una Música (amb majúscula) que l'identifiqui? La Música Mallorquina és bella, majestàtica i sobre tot nostra, de tots. Per això cal que entri a les nostres llars per la porta gran. Però també l'hem de donar a conèixer perquè així tota la gent del país la conegui i pugui sentir la dolçor i el petit calfred que provoquen les seves notes quan s'obren dins les nostres orelles fins arribar al mateix cor.

**ELS PRINCIPIS DE LA LLEI DE
NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA
A LES ILLES BALEARS**

BARTOMEU COLOM I PASTOR

*Preu de venda: 700.- pts.
Per als socis d'OCB: 525.- pts.*

Aquesta és la vostra biblioteca.

És la Biblioteca Bàsica de Mallorca que vos ofereix, en una segona etapa, el Consell Insular de Mallorca, posant a l'abast de tothom les obres més representatives de la literatura i cultura fetes a Mallorca.

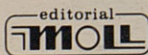
Una col·lecció única i molt econòmica que no pot mancar a ca vostra. Autors com Anselm Turmeda, Llorenç Moyà, Antoni M. Alcover, Gabriel Alomar, Joan Estelrich, etc., formen la nova etapa d'aquesta Biblioteca, tan essencial per conèixer la nostra cultura, les nostres arrels i tradicions.

Una Biblioteca que, per la nostra cultura, és bàsica.

És bàsica per la nostra cultura.

2
ETAPA
Nº 16 AL 25
275 pts.

BIBLIOTECA
Bàsica
DE MALLORCA

Cada dijous, un nou títol a quioscs i llibreries.
Demanau també els números anteriors.

CONSELL INSULAR DE MALLORCA